

## AZ ALAPJOGOK HELYZETE MAGYARORSZÁGON 2005-BEN\*

### BEVEZETŐ MEGJEGYZÉSEK

Az Európai Parlament (EP) 2001. július 5-i ajánlására az Európai Unió Bizottsága 2002 szeptemberében létrehozott egy független szakértői testületet (European Network of Independent Experts on Fundamental Rights) azzal a mandátummal, hogy tájékoztassa az Európai Parlamentet az EU alapjogi kartájában foglalt jogok érvényesüléséről a tagállamokban és az unió intézményeiben.<sup>1</sup> A bizottság már 2003-ban kiegészült a 2004-ben felveendő tíz új tagállam egy-egy szakértőjével. A szakértői testület éves összefoglaló jelentésének alapját képező nemzeti jelentések a karta egyes cikkelyei kapcsán bemutatják és elemzik a nemzeti jogalkotás, a nemzeti bíróságok és egyéb hatóságok gyakorlatát, valamint a különböző európai fórumoknak (Európai Bíróság, Elsőfokú Bíróság, Emberi Jogok Európai Bírósága, Európai Szociális Bizottság, Európai Rasszizmus- és Intoleranciaellenes Bizottság, az Európa Tanács Kínzás Megelőzésével Foglalkozó Bizottsága), illetve az ENSZ emberi jogi intézményeinek az országgal kapcsolatos esetjogát, jelentéseit, valamint kiemelik az egyes jogok kapcsán fontos pozitív fejleményeket, a követendő gyakorlatot és az aggodalomra okot adó eseményeket. A 2004. december 1. és 2005. november 30. közötti időszakra kiterjedő nemzeti jelentések, köztük a magyar is, 2006. január elejére készültek el. A nemzeti jelentésekből készült, azokat szintetizáló összefoglaló jelentés tervezetét az Európai Bizottságnak történő átadást megelőzően, 2006 februárjában és márciusában tartott ülésén vitatta meg a szakértői testület, ezt követően annak szövege a testület, a teljes angol nyelvű magyar jelentés pedig az INDOK honlapján ([www.indok.hu](http://www.indok.hu)) olvasható.

Az alábbiakban a magyar jelentés rövidített változatának fordítását közöljük abban a reményben, hogy ezzel alkalmat teremtünk az alapvető jogok magyarországi helyzetének megvitatására a kormányzat, az emberi jogi szervezetek és a tudomány képviselőinek bevonásával.

Az alapvető jogok magyarországi érvényesülése 2005-ben sem volt konfliktusoktól mentes. Több pozitív kormányzati kezdeményezés ellenére a hazai hatóságok gyakorlata és döntései sok esetben aggodalomra adnak okot.

1. Mint arról már a tavalyi jelentés is beszámolt, közel egymillió nőt és gyermeket érint közvetlenül a *családon belüli erőszak*. 2005. január 26-án az ENSZ-nek a nőkkel szemben alkalmazott megkülönböztetés kiküszöbölésének kérdéseivel foglalkozó bizottsága nyilvánosságra hozta állásfoglalását egy magyarországi nő panaszával kapcsolatban. A bizottság méltányolta Magyarország törekvéseit a családon belüli erőszak leküzdésére, de felhívta a figyelmet arra, hogy a családon belüli erőszak megelőzésére és hatékony kezelésére irányuló átfogó nemzeti stratégia elfogadása ellenére az ilyen jellegű ügyek kiemelkedő jelentőségét a bíróságok nem ismerik fel. A kormány 2005 októberében benyújtott törvényjavaslatát, amely a távoltartás intézményét beilleszti a büntetőeljárás kódex rendszerébe, az Országgyűlés csak 2006. február közepén fogadta el. 2006 januárjában az ENSZ-nek a gyermekek jogaival foglalkozó bizottsága is értékelt Magyarországot második időszaki jelentését a gyermekek jogairól szóló nemzetközi egyezmény végrehajtásában. A bizottság megállapította: bár Magyarország komoly előrehaladást ért el a gyermekjogok védelme terén, a hátrányos megkülönböztetés és a xenofóbia jelensége még mindig aggodalomra ad okot, különösen a roma gyerekek szenvednek ennek következményeitől.

2. 2005 márciusában a kínzás és embertelen vagy megalázó bánásmód megelőzésére alakult Európai Bizottság (CPT) harmadik időszaki látogatására érkezett Magyarországra. Ennek során a CPT számos olyan kérdést megvizsgált, amely korábbi jelentéseiben problémaként vagy hiányosságként szerepelt. Március végén a kormány nyilvánosságra hozta a *büntetések és intézkedések végrehajtásáról szóló törvényjavaslatát*, mely elfogadása esetén az 1979. évi 11. törvényerejű rendeletet váltja majd fel. A törvény-

\* A jelentés összeállításában részt vett Bárd Petra, Mészáros Gábor, Polgári Eszter, D. Tóth Balázs és Varsányi Benedek.

javaslat sajnos lényegében fenntartja a korábbi szabályozást az egy fogvatartottra jutó minimális terület tekintetében, így nem várható tőle, hogy érdemi változást hozna a túlszűfolt börtönök ügyében.

3. 2003-ban az esélyegyenlőségért felelős (akkor még tárca nélküli) miniszter felvetette az *azonos nemű párok regisztrált partnerkapcsolata* rendezésének szükségességét. Sem az új Polgári törvénykönyv, sem a regisztrált partnerkapcsolatról szóló törvényjavaslat nem kezdeményezi a meglegházasság bevezetését. A jelenlegi javaslat még ennél is visszafogottabb, és elfogadása meglehetősen kétséges. Legnagyobb hiányossága, hogy nem ismeri el az azonos nemű párokat törvényes örökösként és az örökbefogadás lehetővé tétele sem szerepel a javaslatban.

4. 2005. július 4-én az Országgyűlés elfogadta az *elektronikus információszabadságról* szóló 2005. évi XC. törvényt, amelynek elsődleges célja, hogy meghatározott közérdekű adatok internetes közzétételével átláthatóbbá tegye az állami szervek működését. Meg kell azonban jegyezni, hogy nem világos például, miért nem kell közzétenni az országos népszavazásra nem bocsátható tartalmú, a fizetési kötelezettségekről, az ármegállapításról, az állami támogatásról, valamint a szervezetalapításról szóló jogszabályok tervezetét. Ezen felül a jogszabálytervezet készítő szervezetje kizárhatja tervezetek közzétételét, ha az a Magyar Köztársaság különösen fontos honvédelmi, nemzetbiztonsági, pénzügyi, külügyi, természetvédelmi vagy örökségvédelmi érdekeinek védelmét veszélyeztetné, vagy ha a jogszabály különösen gyors elfogadásához kiemelkedő társadalmi érdek fűződik.

5. Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény előírta egy, az egyenlő bánásmód követelményének érvényesülését országosan ellenőrző hatóság felállítását. Az *Egyenlő Bánásmód Hatóság* 2005 márciusában kezdte meg működését. 2005 végéig 491 panaszt iktattak, közülük 144 ügyben született döntés. Ugyanakkor a bíróságok ebben az évben is elfogadták egy olyan iskola kimentését, amelyik szegregáltan oktatja a roma gyerekeket, és nem állapítottak meg jogsértést a homoszexuális diákokat kizáró református egyetemmel szemben sem.

## 1. CIKK: EMBERI MÉLTÓSÁG

### *Jogalkotási kezdeményezések, hazai esetjog, a magyar hatóságok gyakorlata*

1. A 2005. évi XXII. törvény módosította a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. tör-

vénnyt, a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvényt és a magzati élet védelméről szóló 1992. évi LXXIX. törvényt. Az Országgyűlés 2005. április 18-i ülésnapján elfogadott törvény az egészségügyi intézmény által működtetett inkubátorban elhelyezett újszülöttek érdekében megköveteli, hogy az állapotos nő tájékoztatást kapjon az egészségügyi intézményeknél működő inkubátorokról, illetve abban a gyermek örökbefogadásához való hozzájárulás szándékával történő elhelyezésének lehetőségéről. A törvény rendezi az inkubátorban elhelyezett gyermek örökbefogadásának kérdését is.

2. A Fővárosi Ítéltábla négy pándi lakosnak nem vagyoni kártérítés címén emberi méltóságuk és az egészséghez fűződő személyiségi jogaik megsértése miatt 600 000 forintot ítélt meg. A döntés háttérében álló egyik ügyben az önkormányzat vezetése két várandós nőt közmunka keretében ároktisztításra rendelt ki, holott terhességükre tekintettel mentesíteni kellett volna őket a feladat alól.

## 2. CIKK: ÉLETHEZ VALÓ JOG

### Családon belüli erőszak (általában)

### *Nemzetközi gyakorlat. Nemzetközi szervezetek elmarasztalásai*

2005. január 26-án az ENSZ nőkkel szemben alkalmazott megkülönböztetések kiküszöbölésének kérdéseivel foglalkozó bizottsága a nőkkel szembeni megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról szóló egyezmény (CEDAW) kiegészítő jegyzőkönyvének 7. cikk (3) bekezdése alapján kihirdette véleményét az A. T. kontra Magyarország ügyben. A tényállás szerint a kérelmezőt a kérelem benyújtása előtti négy évben élettársa, két gyermekének apja rendszeresen és súlyosan bántalmazta és fenyegette. Bár a férfi állítólag fegyverrel is rendelkezett, és a kérelmezőt és a gyermekeit megerőszakolásukkal fenyegette, A. T. nem kapott védelmet, mivel Magyarországon nincs olyan, megfelelően felszerelt otthon, amely befogadna egy súlyosan fogyatékos gyermeket, anyjával és lánytestvérével együtt. A kérelmező továbbá nem kapott jogi védelmet sem, távoltartó rendelkezés kibocsátására nem került sor. 1999 márciusában a férj elköltözött, és a bútorok nagy részét is elvitte új partnerével közös lakásába. Bár a kérelmező lecserélte a zárat, a férfi ismételen, erőszak alkalmazásával betört a lakásba. A kérelmező a rendszeres és súlyos fizikai erőszakot orvosi leletekkel igazolni tudta.

Polgári eljárás indult a férfinak a kérelmezővel közös tulajdonban álló lakásba való bejárása ügyében: a Fővárosi Bíróság jogerős döntésében úgy határozott, hogy a férfi visszatérhet a lakásba és használhatja azt. Az indokok: a kérelmező általi rendszeres bántalmazás bizonyításának hiánya és a tulajdonhoz való jog korlátozhatatlansága. A. T. ezzel szemben azt állította, hogy testi épsége, testi és lelki egészsége és az élete van komoly veszélyben, továbbá állandó félelemben él.

Magyarország elmulasztott a szexuális zaklatásra és a családon belüli erőszakra vonatkozó részletes szabályozást bevezetni. Mivel az egyezmény 2. cikk (a), (b) és (c) pontja szerint az állam felelőssége kiterjed az erőszak megelőzésére és az erőszakkal szembeni védelemre, a jelen ügyben Magyarország megsértette A. T. személyes biztonságához való jogát. Továbbá a bizottság újra megerősítette a Magyarországról szóló 2002-es jelentésében foglaltakat, mely szerint a nők és férfiak családban betöltött szerepére és felelősségére vonatkozó hagyományos sztereotípiák folyamatos fenntartása hozzájárul a családon belüli erőszak fennmaradásához.

A bizottság az alábbi ajánlásokat tette:

I. a kérelmezőt illetően: a) a kérelmező és gyermekei testi és lelki épségét biztosítandó azonnali és hatékony lépéseket kell tenni; b) gondoskodni kell arról, hogy otthona biztonságos legyen.

II. általában: a) a nők emberi jogait védeni, tisztelni kell, ki kell teljesíteni, valamint azok érvényesülését elő kell segíteni, beleértve a családon belüli erőszak minden formájának felszámolását; b) a családon belüli erőszak áldozatai számára biztosítani kell a jog teljes védelmét, kellő gondossággal eljárva a nők elleni ilyen jellegű erőszak megelőzése és az erre adandó válaszok megtalálása érdekében; c) meg kell tenni a megfelelő lépéseket, hogy a családon belüli erőszak megelőzésére és hatékony kezelésére irányuló átfogó nemzeti stratégiát megfelelően végrehajtsák és értékeljék; d) meg kell tenni a megfelelő lépéseket, hogy a jogászok, bírák és jogérvényesítő hivatalnokok az egyezményvel kapcsolatban rendszeres képzésben részesüljenek; e) végre kell hajtani a bizottság Magyarországról szóló negyedik és ötödik egyesített, 2002 augusztusában kiadott jelentésének összefoglaló megjegyzéseit; f) azonnal, gondosan, alaposan, függetlenül eljárva és komolyan ki kell vizsgálni a családon belüli erőszakkal kapcsolatos vádakot, és az elkövetőket, a nemzetközi joggal összhangban, bíróság elé kell állítani; g) biztosítani kell a családon belüli erőszak áldozatai számára az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés biztonságos és azonnali lehetőségét; h) az elkövetők számára rehabilitációs programokat kell in-

dítani, valamint erőszakmentes vitarendezési módszereket kell biztosítani.

### *Jogalkotási kezdeményezések, hazai esetjog, a magyar hatóságok gyakorlata*

1. A nők és gyermekek elleni családon belüli erőszak halállal végződő esetei csak a jéghegy csúcsát jelentik. A gyermekek vonatkozásában a szexuális bűncselekmények többsége családon belül történik. Az áldozatok 70%-a lány. A látencia miatt nehéz pontos számokat mondani, de a becslések szerint az összes szexuális bűncselekmény 20%-a gyermekek ellen irányul.

Sok elkövető visszaeső, ahogy egy szomorú, 2005-ös eset is illusztrálja. Szécsény városában egy nemi erőszakért elítélt, majd másfél év elteltével szabadult férfi nemi erőszak kísérlete után brutálisan bántalmazott, majd meggyilkolt egy 14. életévét még be nem töltött lányt.

2. A 2005. évi XCI. törvény módosította a Büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvényt. A módosítás szerint „aki a bírósági vagy hatósági határozat alapján nála elhelyezett kiskorú és a kiskorúval kapcsolattartásra jogosult személy közötti kapcsolat kialakítását vagy fenntartását a kapcsolattartás kikényszerítése érdekében alkalmazott bírság kiszabását követően is akadályozza, vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő”.

A Habeas Corpus Munkacsoport aggályosnak tartja a Btk.-kiegészítést. A civil jogvédő szervezet érvelése szerint a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény 72/A. §-a értelmében „a bíróság a gyermeket annál a szülőnél helyezi el, akinél a kedvezőbb testi, értelmi és erkölcsi fejlődése biztosított”. A Habeas Corpus szerint a módosítással érintett esetek túlnyomó többségében az anya az, aki nem adja át a gyermeket az apának láthatásra. Az esetek nagy részében ennek az oka, hogy az apa korábbi bántalmazó magatartása olyan rettegést váltott ki a gyermekben, amelynek következtében a gyermek nem kíván az apjával találkozni. Az anya ezt felmerve a gyermek érdekében jár el, amikor nem szolgáltatja ki őt az erőszakos apának. A törvénymódosítás pedig oda vezethet, hogy a gyermek nevelésére alkalmasabb szülő, akinél a bíróság a gyermeket elhelyezte, börtönbe kerül, amennyiben nem kényszeríti gyermekét akár az akarata ellenére is arra, hogy a másik szülővel találkozzon.

A törvénymódosítás nyilvánvalóan azt az esetkört kívánta szabályozni, amikor az egyik szülő *indokolatlanul* tiltja meg a másik szülő számára a gyermekkel való kapcsolattartást. Ugyanakkor a módosítás szöve-

gezése az ilyen mérleget kizárja, és általános jelleggel írja elő a szülő megbüntetését.

### 3. CIKK: A SZEMÉLYI SÉRTHETET- LENSÉGHEZ VALÓ JOG

#### Betegjogok

##### *Aggasztó események, fejlemények*

A szülő nő önrendelkezési joga, valamint a gyermek érdeke ütközhet abban az esetben, ha az anya az otthonszülés mellett dönt. A jogi helyzet nem egyértelmű: elvileg amennyiben a szülés kockázatmentesnek ígérkezik és a lakásból húsz percen belül elérhető egy kórház, az otthonszülés megengedett. Ugyanakkor az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény szerint a magzat és az anya egészségének ellenőrzése, állapotuk figyelemmel kísérése állami feladat. A szülésre vonatkozóan ugyan nincs hatályban részletes szabályozás, de a Magyar Orvosi Kamara szülészeti és nőgyógyászati szakmai kollégiumának állásfoglalásai szerint az a szülésorvos, aki tervezett otthonszülést vállal vagy erre biztat, vét hivatásának esküje és a szakmai irányelvek ellen. Az otthonszülés mellett érvelők sem vonják kétségbe a gyermek védelmének jogosságát, de úgy vélik, a háborítatlan szülés mellett, hogy a nők önrendelkezési jogát tiszteltben tartja, a gyermeknek is kedvez.

A gyakorlatban komoly hátrányt szenved az, aki az otthonszülés mellett dönt: például ha Rh-pozitív vércsoportú gyermeke születik egy Rh-negatív anyának, a gyermeknek 72 órán belül az egészségét biztosító ellenanyagot kell beadni. Ezt az otthon született gyermekek nehezen kapják meg. További adminisztratív akadály gördül a gyermek anyakönyveztetése elé. Ahogy egy 2005-ös példa illusztrálja, az orvosok gyakran tartanak attól, hogy nem a születés után a kórházban megjelent szülők vér szerinti gyermekét anyakönyvezzik, hanem egy illegális „adásvételt” szentesítenek.

### 4. CIKK: A KÍNZÁS ÉS AZ EMBERTELEN VAGY MEGALÁZÓ BÁNÁSMÓD ÉS BÜNTETÉS TILALMA

Fogvatartási intézmények és mentálisan sérült fogvatartottak elhelyezésére szolgáló intézmények  
*A nemzetközi gyakorlat. Nemzetközi intézmények  
elmarasztalásai*

Az Európa Tanács kínzás és embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetések megelőzésére létre-

hozott bizottságának (CPT) küldöttsége harmadik időszakos látogatása 2005. március 30-án kezdődött. A látogatás során a CPT nyomon követte a korábbi látogatásai során vizsgált kérdésekkel kapcsolatos fejleményeket, különös tekintettel az előzetes letartóztatásban lévők rendőrségi intézményekben történő fogva tartására, az idegenrendészeti őrizetben lévő külföldi állampolgárokra, valamint a börtönök és a szociális otthonok helyzetére. A küldöttség – most először – látogatást tett az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézetben (IMEI), amely az egyetlen olyan intézet Magyarországon, ahol kényszergyógykezelést végeznek. A CPT küldöttségének látogatásával kapcsolatos jelentést még nem hozták nyilvánosságra.

#### *Jogalkotási kezdeményezések, nemzeti esetjog, a magyar hatóságok gyakorlata*

2005. március 30-án nyilvánosságra hozták a kormány előtt lévő, a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló törvény tervezetét. A tervezet célja a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. törvényerejű rendelet és ezt végrehajtó egyéb rendeletek felváltása, de az új törvény magába foglalna olyan rendelkezéseket is, amelyek korábban a büntetés-végrehajtási szervezetről szóló 1995. évi CVII. törvényben kaptak helyet.

A tervezettel kapcsolatos egyik lényeges kérdés a börtönök túlszűfoltóságának kezelése, amely érinti a karta 4. cikke által védett jogok érvényesülését is. A fogvatartottaknak biztosított lakótér tekintetében a tervezet fenntartja az eddigi szabályozást (főszabályként 6 m<sup>3</sup> légtér és 3 m<sup>2</sup> mozgástér). Szükséges lenne, hogy a mozgástér számításának meghatározása – amely most a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szóló 6/1996. (VII. 12.) IM-rendelet 137. § (2) bekezdésében található, és előírja, hogy a mozgástér meghatározása szempontjából a zárka (lakóhelyiség) alapterületéből az azt csökkentő berendezési és felszerelési tárgyak által elfoglalt területet figyelmen kívül kell hagyni – helyet kapjon az új törvényben is.

#### *Aggasztó események, fejlemények*

A börtönök túlszűfoltósága különböző fokozatokat mutatott a vizsgált időszakban a különböző büntetés-végrehajtási intézetekben: Fejér Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet 143% (2005. június 8–9.), Nagyfai Országos Büntetés-végrehajtási Intézet 112% (2005. április 13–15.), Váci Fegyház és Börtön 151% (2005. január 31. – február 2.), néhány pozitív kivétel: Somogy Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet

96% (2005. május 19–20.) és a Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézete (Tököl) 85% (2004. november 23–24.) – de mindent összevetve országos szinten a fogvatartottak száma még mindig 144%-a volt a büntetés-végrehajtási intézetek teljes befogadóképességének (2004. december 31.).<sup>2</sup>

A Fejér Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben tett látogatása alkalmával a Magyar Helsinki Bizottság megállapította, hogy a kisebb cellákban a zsúfoltság elviselhetetlen mértéket ért el, minthogy esetenként három vagy négy fogvatartottat helyeztek el 7 m<sup>2</sup>-nél kisebb alapterületű cellákban; ebből levonva az ágyak, a mosdó, a WC és a szekrények területét, előfordult, hogy 2 m<sup>2</sup>-nél is kisebb mozgástér maradt a három vagy négy előzetes fogvatartottnak, akik ilyen körülmények között voltak kénytelenek eltölteni napi huszonhárom órát.<sup>3</sup>

A rendőrségi fogdák rendjéről szóló 19/1995. (XII. 13.) BM-rendelet 18. §-a, a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szóló 6/1996. (VII. 12.) IM-rendelet 39. §-a, valamint az elzárás, illetőleg a pénzbírságot helyettesítő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 7/2000. (III. 29.) IM–BM együttes rendelet 38. §-a előírja a HIV-fertőzött fogvatartottak elkülönítését a többi fogvatartottól. A fogvatartottak egészségügyi ellátásáról szóló 5/1998. (III. 6.) IM-rendelet 43. §-a előírja, hogy a HIV-pozitív fogvatartottakat – fokozott védelmükre, a közösség védelmére és sajátos egészségi állapotukra figyelemmel – fokozattól függetlenül, külön büntetés-végrehajtási intézetben kell elhelyezni. Az előbbieken ismertetett jogszabályi rendelkezések még mindig nem egyeztethetők össze a CPT ajánlásával.

A CPT ajánlásai értelmében a HIV-fertőzöttség ténye nem elégséges ok a HIV-fertőzött fogvatartottak elkülönített fogva tartásának igazolására. A CPT erre tekintettel küldöttségének minden látogatása után ajánlásában felhívta a magyar hatóságokat, hogy a HIV-fertőzöttekkel kapcsolatos eljárásokat hozzák összhangba a releváns nemzetközi követelményekkel.<sup>4</sup>

A Társaság a Szabadságjogokért (TASZ) 2004. október 12-i sajtóközleményében felhívta a figyelmet a HIV-pozitív fogvatartottakat sújtó elkülönítési joggyakorlatra. A tököli úgynevezett K-körlet lakói a büntetés-végrehajtási intézet közös helyiségeit (például könyvtár, étkező) nem látogathatják, a közös programokon nem vehetnek részt. Tekintettel arra, hogy az AIDS betegséget okozó HIV-vírus köznapi érintkezés útján nem terjed, a TASZ álláspontja szerint az elkülönítéssel az érintettek emberi jogainak szükségtelen, indokolatlan és aránytalan korlátozása valósul

meg. A TASZ indítvánnyal fordult az Alkotmánybírósághoz az ügyben.<sup>5</sup>

## 5. CIKK: A RABSZOLGASÁG ÉS A KÉNYSZERMUNKA TILALMA

### A kényszerprostitúció elleni küzdelem *Aggasztó események, fejlemények*

A szexuális kizsákmányolás céljából folytatott nőkereskedelem továbbra is komoly problémát jelent. Magyarország elsősorban tranzitország, de célország is egyben. A legtöbb áldozat bolgár, moldáv, orosz, román és ukrán származású, akiket hazánkban keresztül Nyugat-Európába vagy az Amerikai Egyesült Államokba szállítanak. Évente magyar nők ezrei esnek a csábító külföldi állásajánlatok csapdájába. Ahogy Fehér Lenke, az MTA Jogtudományi Intézetének tudományos tanácsadója és Tóth Györgyi, a NANE Egyesület vezető munkatársa rámutatott, pontos adatokat nem ismerünk, de évente nők ezreit használják rabszolgaként. A gyermekek és férfiak kihasználásával, kényszermunkájával kapcsolatos adatok nem ismertek.

## 6. CIKK: A SZABADSÁGHOZ ÉS BIZTONSÁGHOZ VALÓ JOG

### Előzetes letartóztatás *Jogalkotási kezdeményezések, nemzeti esetjog, a magyar hatóságok gyakorlata*

A büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló törvény említett tervezete,<sup>6</sup> amely a büntetés-végrehajtás hatályos szabályozását hivatott felváltani, a karta jelen cikkével kapcsolatban a következő releváns szabályozást tartalmazza: a tervezet 284. § (2) bekezdés e) pontja szerint a rendelkezési jogkör gyakorlója (rendszerint a büntetés-végrehajtási bíró) dönt az előzetesen letartóztatott fokozott őrzéséről, illetve felügyeletéről; mindazonáltal a 287. § (4) bekezdése alapján a börtönparancsnok rendeli el a szigorúbb szabályok alkalmazását. Ezzel a lehetőséggel élve a parancsnok gyakorlatilag átveheti a rendelkezési jog gyakorlójának hatáskörét és döntést hozhat olyan módon, hogy annak még értesítését is mellőzi. Az előzetes letartóztatásban lévőkkel szemben elméletileg csak a büntetőeljárás sikerességének biztosítása érdekében alkalmazhatók korlátozások, és különleges indokok hiányában nem lehetnek kedvezőtlenebb helyzetben (például szigorúbb végrehajtási fokozat szerinti szabályok, konkrétan a fegyházakra

irányadók hatálya alatt), mint a jogerősen elítéltek. A Magyar Helsinki Bizottság véleménye szerint a tervezet úgy kellene módosítani, hogy az lehetővé tegye a parancsnok számára szigorúbb szabályok alkalmazását (abban az esetben, ha az előzetes letartóztatott magatartása veszélyeztetné az intézet rendjét), azonban legfeljebb három napra – minden további hosszabbítás a rendelkezési jog gyakorlója döntésének függvénye kellene hogy legyen.<sup>7</sup>

Jogerős büntetőítéletet követő fogva tartás (beleértve a szabadságvesztést kiváltó alternatív büntetési módokat és a feltételes szabadlábra helyezés feltételeit)

*Jogalkotási kezdeményezések, nemzeti esetjog,  
a magyar hatóságok gyakorlata*

A következő tárgyköröknek, amelyek a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló törvény tervezetéhez kapcsolódnak, fontos hatásuk van a karta 6. cikke által védett jogokra:<sup>8</sup>

Az úgynevezett enyhébb végrehajtási szabályok (EVSZ) a büntetés egy részének letöltése után lehetővé tették az elítélt számára a büntetés-végrehajtási intézet elhagyását havonta több alkalommal, valamint azt is, hogy az intézeten kívüli munkahelyen is munkát végezzen. 1999-től kezdve jogszabályi változások és a jogalkalmazási gyakorlat átalakulása miatt az EVSZ (a korábbival megegyező célú és hatású) alkalmazása gyakorlatilag ellehetetlenült. Annak ellenére, hogy a tervezettől az EVSZ újraintézményesítése lett volna várható (végrehajtva a szükséges módosításokat, például megfelelő engedélyezési eljárás kialakítását), abból az EVSZ szabályozását különösebb indoklás nélkül kihagyták.

A büntetések végrehajtását a Büntető törvénykönyv által előírt végrehajtási fokozatokhoz igazodóan kell szabályozni (erre különösen szigorú, szigorú és enyhébb körülmények között van lehetőség). A büntetés-végrehajtási szervezetnek nem áll jogában az elítélteket további „rezsimekbe” (azaz térbelileg elkülönített, a fogvatartottak jogai tekintetében is különböző végrehajtási osztályokba) sorolni. Mindazonáltal a „rezsimerendszernek” van ésszerű alapja is, mivel ezáltal a büntetés-végrehajtási intézet képessé válik a fogvatartott magatartásának függvényében annak jutalmazására vagy büntetésére. A MHB ajánlása a probléma megoldására: 1) a rezsimeknek egységet kell alkotniuk, a fogvatartottnak a fokozata és a rezsimesorolása tekintetében pontosan tudnia kell, mihez van joga és mihez nincs; 2) a rezsimek nem fedhetik át egymást, a legsúlyosabb börtönrezsime sem lehet olyan szigorú, mint a legenyhébb fegyházrezsime; 3) a besorolást indokolt határozatban kell közölni a fogvatartottal; 4) a fogvatartott évente leg-

alább egyszer besorolása felülvizsgálatát kérheti a büntetés-végrehajtási bírótól. A tervezet a fent említett garanciákat csak részben tartalmazza, rendelkezéseit az elítélt szempontjából kedvezőbb és sokkal kedvezőtlenebb módokon is lehet értelmezni, ami az elítéltek személyes szabadsághoz való jogának akár további jelentős korlátozásához is vezethet, bírósági határozat nélkül.

## 8. CIKK: A SZEMÉLYES ADATOK VÉDELME

Adatvédelem (általában, a kezelt adatokhoz való hozzáféréshez való jog, az adatok helyesbítéséhez való jog, jogorvoslathoz való jog)

*Jogalkotási kezdeményezések, hazai esetjog,  
a magyar hatóságok gyakorlata*

Az adatvédelmi ombudsman 2005. október 25-én hozta meg állásfoglalását az örökbefogadott gyermekek egészségügyi adatainak nyilvántartásával kapcsolatban. A jelenlegi helyzet szerint az örökbefogadást megelőzően a gyermek születésével, esetleges gyógykezelésével kapcsolatos adatok a gyermek eredeti nevén, a születéskor kapott taj számával szerepelnek az egészségügyi szolgáltató nyilvántartásában, a vér szerinti anya feltüntetése mellett. A gyermek örökbefogadása esetén az örökbe fogadó szülőknek új taj számot kell igényelniük a gyermek számára, akit az anyakönyvvezető oly módon anyakönyvez, hogy az örökbe fogadó szülőköt vér szerinti szülőként vezeti be az anyakönyvbe, és az anyakönyvi kivonat nem tartalmaz az örökbefogadás tényére utaló adatot. Ugyanakkor a gyermek egészséghez való alkotmányos joga megkívánhatja a korábbi kezelési vagy egészségi állapottal összefüggő adatokhoz való hozzáférést.

Az adatvédelmi ombudsman állásfoglalásában hangsúlyozta, hogy titkos örökbefogadás esetén az örökbefogadás titkossága a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény értelmében a vér szerinti és az örökbe fogadó szülők közötti viszonyt jellemzi, vagyis elvileg csak azt zárja ki, hogy a szülők egymás adatait megismerjék, illetve a vér szerinti szülők az örökbefogadás tényéről értesítést kapjanak. Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény 24. § (2) bekezdése alapján az egészségügyi dokumentációval az egészségügyi szolgáltató, az abban szereplő adattal a beteg rendelkezik.

Mindezekre tekintettel az ombudsman a gyermek egészséghez való alkotmányos joga érdekében adatvédelmi szempontból elfogadható megoldásnak

tartaná, ha – a vonatkozó jogi szabályozás módosításával – a gyámhatóság kapna megbízást arra, hogy az Országos Egészségbiztosítási Pénztár nyilvántartásából megkeresse a gyermek régi személyazonosító adataihoz rendelt egészségügyi szolgáltatásokat elvégzett egészségügyi szolgáltatókat, és határozatában felszólítsa őket az egészségügyi dokumentációban szereplő régi személyazonosító adatok törlésére és egyidejűleg az új személyazonosító adatok feltüntetésére.

Az adatvédelmi ombudsman javasolta, hogy az Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium, illetve az Egészségügyi Minisztérium gondoskodjanak az adatkezelésre vonatkozó jogszabályok módosításáról.

## 10. CIKK: A GONDOLAT, A LELKIISMERET ÉS A VALLÁS SZABADSÁGA

A vallásszabadság biztosítása érdekében megvalósított ösztönző eszközök és ésszerű alkalmazkodás  
*Jogalkotási kezdeményezések, nemzeti esetjog,  
a magyar hatóságok gyakorlata*

Amint azt a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló 1990. évi IV. törvény 19. § (1) bekezdése előírja, az állam – külön törvény rendelkezései szerint – normatív módon meghatározott, a hasonló állami intézményekkel azonos mértékű költségvetési támogatást nyújt az egyházi jogi személy nevelési-oktatási, szociális és egészségügyi, sport, gyermek- és ifjúságvédelmi intézményei működéséhez, illetőleg a támogatás az ilyen ellátásokra elkülönített pénzeszközökből történik. Az előbb leírt szabályozást az Alkotmánybíróság 22/1997. (IV. 25.) AB határozatában, azon túl, hogy nem minősítette alkotmányellenesnek, egyenesen alkotmányos követelményként határozta meg. Az egyházak által ellátott közfeladatok finanszírozásának szabályai az egyházak hitéleti és közcélú tevékenységének anyagi feltételeiről szóló 1997. évi CXXIV. törvény 5. és 6. §-ában kerültek részletesebb szabályozásra, mindazonáltal a támogatások (normatívák) konkrét összegéről minden évben a költségvetési törvény rendelkezik.

Az előző évhez hasonlóan idén is komoly vita bontakozott az Oktatási Minisztérium és néhány egyház között a 2006-os évi költségvetési törvény előkészítésével párhuzamosan. A vita középpontjában az a probléma áll, hogy az Oktatási Minisztérium állítása szerint az egyházi fenntartók által működtetett oktatási intézmények a helyi önkormányzati fenntartású oktatási intézményeknél magasabb összegű normatív

állami támogatást kapnak, és emiatt az egyházi fenntartású intézmények támogatását csökkenteni kell.<sup>9</sup> Mindeközben több egyház állítása szerint az általuk fenntartott iskolákban tanuló diákok gyakorlatilag már így is kevesebb támogatást kapnak, és amennyiben az állam a támogatást nem növeli meg vagy esetleg tovább csökkenti, sérül az egyházi iskolákban tanuló gyermekek oktatáshoz és egyenlő bánásmódhoz való joga. A vita ebben az évben kiterjedt az egyházi fenntartású szociális intézmények állami támogatásának kérdésére is.<sup>10</sup>

### *Aggasztó események, fejlemények*

A Tököli Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézetében fogva tartott HIV-pozitív elítéltek számára még mindig nem megengedett a közös helyiségek használata, illetve a közös programokon való részvétel, így nem lehetnek jelen a börtönkápolnában tartott istentiszteleteken sem. Figyelemmel arra a tényre, hogy a HIV-vírusnál a mindennapi érintkezés útján nem áll fenn a fertőzés veszélye, az elkülönítés – egyéb jogok mellett – a szóban forgó elítéltek szabad vallásgyakorláshoz való jogának szükségtelen és aránytalan korlátozásához vezet. A Társaság a Szabadságjogokért az Alkotmánybírósághoz fordult az ügyben.<sup>11</sup>

## 11. CIKK: A VÉLEMÉNYNYIL- VÁNÍTÁS ÉS A TÁJÉKOZÓDÁS SZABADSÁGA

*A véleménynyilvánítás szabadsága és a tájékozódás  
szabadsága (általában)  
Jogalkotási kezdeményezések, hazai esetjog,  
a magyar hatóságok gyakorlata*

1. 12/2004. (IV. 7.) AB határozatában az Alkotmánybíróság mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenességet állapított meg és – 2004. december 31-i határidővel – felhívta a törvényhozót, hogy biztosítsa azokat a jogállami garanciákat, amelyek a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény 19. § (5) bekezdése szerinti közérdekű adatok megismerését lehetővé teszik.

Az Avtv. módosítás előtti 19. § (5) bekezdése szerint „ha törvény másként nem rendelkezik, a belső használatra készült, valamint a döntés-előkészítéssel összefüggő adat a kezelését követő húsz éven belül nem nyilvános. Kérelemre az adatok megismerését a szerv vezetője e határidőn belül is engedélyezheti.” Az AB szerint nemcsak az vet fel alkotmányossági problémát, hogy a „belső használatra készült”, valamint a

„döntés-előkészítéssel összefüggő adat” fogalmait nem határozza meg az Avtv., hanem az is, hogy a belső használatra készült adat fogalma széles körű mérlegelési jogkört biztosít az adatkezelő szerv számára, mivel a nyilvánosságkorlátozás nem az adat tartalmán, hanem az adatkezelő szándékán alapul. Az AB hangsúlyozza, hogy ezen adatok esetében is biztosítani kell „a nyilvánosságkorlátozás feletti érdemi és hatékony bírói jogorvoslati lehetőséget, melynek a formai kritériumok vizsgálatán túlmenően ki kell terjednie a nyilvánosságkorlátozás indokoltságának tartalmi vizsgálatára”.

Az Országgyűlés a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról 1992. évi LXIII. törvényt módosító szóló 2005. évi XIX. törvény elfogadásával tett eleget jogalkotási kötelezettségének. A módosítás alapján az állami vagy helyi önkormányzati feladatot, valamint jogszabályban meghatározott egyéb közfeladatot ellátó szerv vagy személy feladat- és hatáskörébe tartozó döntés meghozatala előtt készített vagy rögzített, a döntés megalapozását szolgáló adatok esetében a keletkezésüktől számított tíz évig ad lehetőséget az adatok megismerésének korlátozására. A „döntés megalapozását szolgáló” fordulat az adat készítése vagy rögzítése céljára utal, vagyis az Avtv. új 19/A. §-ának alkalmazhatósága nem függ attól, hogy ténylegesen születik-e döntés az azt megalapozó adatok alapján. A tízéves védelmi idő letelte előtt az adatot kezelő szerv vezetője engedélyezheti az adat megismerését. A döntés meghozatalát követően azonban a megismerésre irányuló igény elutasítására a szerv vezetőjének a törvény szerint csak akkor van lehetősége, ha – figyelemmel az Avtv. 21. § (2) bekezdésére – bizonyítani tudja, hogy az adat megismerése a szerv törvényes működési rendjét vagy feladat- és hatáskörének illetéktelen külső befolyástól mentes ellátását, így különösen az adatot keletkeztető álláspontjának a döntések előkészítése során történő szabad kifejtését veszélyeztetné. A módosítás lehetőséget ad arra, hogy jogszabály egyes adatok megismerését a főszabályként érvényesülő tízéves időtartamnál rövidebb időkorláttal tegye lehetővé.

2. Az Országgyűlés 2005. július 5-i ülésnapján fogadta el az elektronikus információszabadságról szóló 2005. évi XC. törvényt (Einfoszabtv.). Figyelemmel az alkotmány 2. § (1) bekezdésében foglalt jogállamiságból és az alkotmány 61. § (1) bekezdése által biztosított, a közérdekű adatok megismeréséhez és terjesztéséhez való jogból eredő követelményekre, a jogszabály elsődleges célja – a közérdekű adatok meghatározott körének az interneten történő közzétételével – az állam átláthatóbbá tétele.

A törvény 6. § (1) bekezdése szerint a 3. § (1)–(3) bekezdésében meghatározott közfeladatot ellátó szervek – tevékenységükhöz kapcsolódóan – közzéteszik az általános közzétételi listában meghatározott adatokat. Az általános közzétételi lista a közfeladatot ellátó szervek működésével kapcsolatos legfontosabb közérdekű adatokat tartalmazza: személyzeti, szervezeti, pénzügyi adataikat. Ezekhez az adatokhoz bárki azonosítás nélkül és ingyenesen férhet hozzá. (A törvény emellett lehetőséget ad különös és egyedi közzétételi listák elkészítésére is.) Míg a legfontosabb állami, országos hatáskörű szerveknek, valamint a megyei (fővárosi) közigazgatási hivataloknak 2006. január 1-jétől kell eleget tenniük e törvényi követelménynek, addig a megyei önkormányzatoknak és az 50 000-nél nagyobb lélekszámú településeknek 2007. január 1-jétől, az ennél kevesebb lakosú településeknek, valamint a közintézményeknek pedig 2008. január 1-jétől.

A jogszabályalkotás nyilvánossága érdekében az Einfoszabtv. előírja a törvényjavaslatok tervezeteinek és egyéb jogszabálytervezeteknek az előkészítő honlapján való közzétételét. A honlapot alkalmassá kell tenni arra, hogy a polgárok kifejezhessék véleményüket a jogszabálytervezetekkel kapcsolatban. Nemesak a normaszöveg-tervezeteket, hanem a koncepciót és a normaszöveg-tervezethez kapcsolódó indokolást is közzé kell tenni.

A 9. § (3) bekezdése rendelkezik azokról a jogszabálytervezetekről, amelyeket az előkészítőnek tárgyük miatt nem kell közzétennie [az alkotmány 28/C. § (5) bekezdése alapján országos népszavazásra nem bocsátható tartalmú; a fizetési kötelezettségekről, az ármegállapításról, az állami támogatásról, valamint a szervezetalapításról szóló jogszabálytervezetek]. Ehhez kapcsolódóan a törvény 9. § (4) bekezdése indoklás és felülvizsgálat nélküli, ezért széles körű döntési lehetőséget (diszkréciót) biztosít arra az esetre, ha egy jogszabálytervezet a Magyar Köztársaság különösen fontos honvédelmi, nemzetbiztonsági, pénzügyi, külügyi, természetvédelmi vagy örökségvédelmi érdekeinek védelmét veszélyeztetné vagy ha a jogszabály különösen gyors elfogadásához kiemelkedő társadalmi érdek fűződik.

A törvényalkotási eljárás nyilvánosságára vonatkozik a 11. §. E rendelkezés alapján az Országgyűlés a honlapján közzéteszi a törvényjavaslatokat, a törvényjavaslatokhoz kapcsolódó, az Országgyűlés irománnyilvántartásában szereplő dokumentumokat, így különösen a módosító javaslatokat, kapcsolódó módosító javaslatokat, a törvényjavaslatokhoz készült bizottsági ajánlásokat, valamint az egységes javaslatot, a törvényjavaslat plenáris ülésen folytatott általános vitájáról, részletes vitájáról, záró vitájáról, a módosító ja-



vaslatokról való határozathozatalról, valamint a zárószavazásról készült jegyzőkönyveket, azon bizottsági ülések jegyzőkönyveit, amelyeken az adott bizottság a törvényjavaslattal foglalkozott.

A 12. § alapján a Magyar Közlöny mindenki számára ingyenesen hozzáférhetővé válik. Ezzel párhuzamosan – a jogrendszer hatályos normáiban való könnyebb eligazodás érdekében – a 13. § (1) bekezdése rendelkezik a hatályos jogszabályok elektronikus gyűjteményének közzétételéről, amely a jogszabályoknak és az állami irányítás egyéb jogi eszközeinek az aktuális napon hatályos szövegét tartalmazza. Ebben az adatbázisban nemcsak a jogszabályok száma és címe, hanem a szövegük is kereshető.

A 15. § szerint a központi jogszabályoktól eltérően a helyi önkormányzati rendeletek közzétételéről a belügyminiszter az erre a célra fenntartott honlapon gondoskodik.

A bírósági határozatokhoz való hozzáférés érdekében közzé kell tenni a jogegységi határozatokat, az elvi bírósági határozatokat, kollégiumi véleményeket, elvi döntéseket és kollégiumi állásfoglalásokat, a Legfelsőbb Bíróságnak és az ítélőtábláknak az ügy érdemében hozott határozatait, valamint az ezekhez a határozatokhoz kapcsolódó alsóbb bírósági döntéseket. Az információs önrendelkezési jog és a személyiségi jogok védelmében ugyanakkor egyes polgári és büntetőügyekben lehetőség van a közzététel mellőzésére, valamint a határozat anonimizálására. A törvény 2007. július 1-jétől teszi kötelezővé e közzétételi kötelezettségek teljesítését a Bírósági Határozatok Gyűjteménye elnevezésű elektronikus adatbázisban, amely személyazonosítás nélkül, díjmenetesen hozzáférhető.

3. Az Országgyűlés 2005. május 30-i ülésnapján több ponton módosította az elmúlt rendszer titkosszolgálati tevékenységének feltárásáról és az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára létrehozásáról szóló 2003. évi III. törvényt. A köztársasági elnök a törvényt nem hirdette ki, hanem előzetes normakontrollra megküldte az Alkotmánybíróságnak.

A törvényt módosítás alapján az operatív kapcsolatok, a hálózati személyek és hivatásos alkalmazottak azonosításához szükséges, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (a továbbiakban levéltár) kezelésében lévő személyes adatok nyilvánosságra hozandók. E rendelkezés a köztársasági elnök véleménye szerint sérti az alkotmány 59. § (1) bekezdésében garantált személyes adatok védelméhez való jogot. Meglátása szerint nincs olyan alkotmányos cél, amely ezt az alapjog-korlátozást indokolttá és szükségessé tenné. A köztársasági elnök indítványában rámutatott arra is, hogy a hivatásos alkalmazottaknak, tehát a beszerzőknek és tartótiszteknek, illetve a

hálózati személyeknek, vagyis a beszervezett ügynököknek a titkosszolgálatok működtetésében és tevékenységében jelentősen eltérő szerepük volt. Kérte ezért, hogy az Alkotmánybíróság az alkotmányossági vizsgálatot a felsorolt személyi körök tekintetében külön-külön folytassa le. Az indítvány sérelmesnek tartja azt is, hogy a nyilvánosságra hozatalról szóló döntés ellen nem vehető igénybe megfelelő jogorvoslat, ami sérti az alkotmány 57. § (5) bekezdésében biztosított jogorvoslathoz való jogot.

Az Alkotmánybíróság határozatának indokolásában felidézte a 60/1994. (XII. 24.) AB határozatot, amely megállapította, hogy a titkosszolgálati nyilvántartások titkosságának megszüntetése nem eredményezheti az ott szereplő összes adat közérdekűvé válását. Személyes adatok attól függően válhatnak közérdekűvé, hogy az adott személy részt vesz-e a politikai életben. A törvény jelenleg hatályos szövege megfelelő egyensúlyt teremt a személyes adatok védelme és az információszabadság között. Ezt a jogszabály a fokozatosságra épülő nyilvánossági struktúrával éri el. A törvény módosítása ezt a fokozatosságot megbontja azáltal, hogy korlátozás nélkül az adatok megismeréséhez fűződő alkotmányos jog érvényesülésének biztosít feltétlen elsőbbséget. Márpedig az alkotmánybírósági gyakorlatra figyelemmel ez a megoldás nem állja ki az alkotmányosság próbáját.

#### *Aggasztó események, jelenségek*

1. 2003. június 13-án – másokkal együtt – egy országgyűlési képviselő indítványt nyújtott be az Alkotmánybírósághoz a Büntető törvénykönyv kábítószerrel kapcsolatos egyes rendelkezései alkotmányellenességének megállapítása és megsemmisítése érdekében. [Az AB 54/2004. (XII. 14.) AB határozatában bírálta el az indítványt.] A Társaság a Szabadságjogokért az Avtv. 19. §-ára hivatkozva kérte az AB-t, hogy bocsássa rendelkezésére az indítványt. 2004. október 12-én az AB arról értesítette a TASZ-t, hogy állandó gyakorlatának megfelelően csak akkor bocsáthatja rendelkezésre az indítványt, ha ahhoz az indítványozó hozzájárul.

2004. november 10-én a TASZ az indítvány megismerésére irányuló keresetet nyújtott be a Fővárosi Bíróságon. Az elsőfokú bíróság álláspontja szerint az AB az Avtv. 2. § 9. pontja szerinti adatkezelőnek minősül, és bizonyos körben közérdekű adatot is kezel, ugyanakkor az indítvány nem minősül adatnak. Az információszabadság szempontjából sem az Avtv., sem az AB, sem a Legfelsőbb Bíróság nem határozza meg az adat fogalmát. Jogszabályi és jogalkalmazói definíció hiányában az elsőfokú bíróság a Magyar Értelmező Kéziszótár fogalom meghatározását vette ala-

pul. E szerint „adat: valakinek vagy valaminek a megismeréséhez hozzásegítő (nyilvántartott) tény, részlet”. Mivel nincsen olyan tény az indítványban, amely adatnak minősülne, így az AB jogosan tagadta meg a TASZ kérelmének teljesítését.

2005. június 5-én – a TASZ fellebbezése nyomán – a Fővárosi Ítéltábla ugyancsak elutasította a TASZ keresetét. A Fővárosi Ítéltábla álláspontja szerint az elsőfokú bíróság tévedett, amikor nem arra az álláspontra helyezkedett, hogy az indítvány nem minősül adatnak. Ugyanakkor az indítványban kifejezett álláspont személyes adatnak minősül az Avtv. 2. § 1. pontja alapján, mivel abból azonosítható természetes személyre következtetést lehet levonni. Így jogszerűen járt el az AB, hiszen az indítványozó nem járult hozzá személyes adatai közléséhez.

A jogerős döntés ellen a TASZ felülvizsgálati kérelmet nyújtott be. 2005. október 3-i döntésében a Legfelsőbb Bíróság is elutasította a TASZ kérelmét. A testület álláspontja szerint az indítványt önmagában nem teszi közérdekű adattá, hogy az utólagos normakontroll-eljárás célja mindenkire kötelező jogszabály felülvizsgálata. Szemben a TASZ álláspontjával nem csupán az indítványozó neve, lakcíme minősül közérdekű adatnak, hanem az indítvány tartalmi része is, így az indítványban nem választhatók el egymástól a személyes adatot és közérdekű adatot tartalmazó részek.

2. 2004 májusában a TASZ felmérést indított a Budapesten és néhány vidéki városban működő közterületi kamerás térfelügyelő rendszerek vizsgálatára. A térfelügyelő rendszereket működtető önkormányzati és rendőri szervezetekhez szülő kérdéseiket harminchat, illetve nyolcvan pontban foglalták össze. Kérték a kamerás hálózatok működésének statisztikáit, a hozzájuk kapcsolódó szerződéseket, megállapodásokat, valamint a városi térfelügyelő rendszer kamerabültetési térképvázlatát is. Minden alkalommal ugyanazokat a – térfelügyelő rendszer telepítési, technikai körülményeire, a lakosság körében való ismertségére, jogi, illetve gazdasági hátterére és a rendszer ellenőrzésére vonatkozó – kérdőíveket használták. Az összes kérdés a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény (a továbbiakban Avtv.) 19. § (1)–(2) bekezdésében megszabott kereteken belül maradt.

Szinte mindegyik adatkezelő túllépte válaszával a tizenöt napos törvényi határidőt. A TASZ a kérdőíveket először a budapesti kerületi rendőrkapitányságoknak küldte el. Ezekre – egyesítve, a törvényben előírt határidőt jócskán túllépve – a BRFK hivatalának vezetője válaszolt. A TASZ 2004. november 24-én keresetet nyújtott be a Pesti Központi Kerületi Bíróságon. Az elsőfokú bíróság a kere-

setet idézés kibocsátása nélkül elutasította. A végzés indokolásában arra hivatkozott, hogy „a bíróság megvizsgálta a kérdőívet és abban közérdekű adatot nem talált, a kérdésekből nem derül ki, hogy mely kerület adatait kéri, és nem adatok vannak benne, hanem kérdések vannak megfogalmazva”.

A végzés ellen a Fővárosi Bíróságnál fellebbezést nyújtott be a TASZ, melynek indokolásában kifejtette: mivel a kérdőív tartalmazza a közérdekű adatok kiadására vonatkozó kérdéseket, magának a kérdőívnek a megválaszolása lett volna a közérdekű adatok szolgáltatása. Az Avtv. 21. § (6) bekezdése alapján ezek az ügyek ugyan soron kívül bírálandók el, a fellebbezést csak augusztus 23-án szignálták, és az első tárgyalás sem lett kitűzve.

3. 2005 márciusában az Élet és Irodalom című hetilap (a továbbiakban ÉS) oknyomozó cikksorozatot indított. A cikksorozat szerzője szerint Orbán Viktor részt vett a Szárhegy dűlő–Sárazsádány–Tokaj-Hegyalja Kft. (a továbbiakban kft.) taggyűlésein és tanácsot adott a kft.-nek, hogyan lehet az állami támogatást, valamint az állami tulajdonú Tokaj Kereskedőház Rt. részvényeit megszerezni. A kérdéses időszakban Orbán Viktor miniszterelnök volt, felesége, Lévai Anikó pedig a kft. egyik tulajdonosa. Az ÉS birtokába jutott a taggyűléseken készült jegyzőkönyveknek és közzétette azokat. A kft. helyreigazítás iránti keresetét nyújtott be, mivel 2000. szeptember 6-án, 2001. június 4-én, illetve december 2-án nem tartott taggyűlést. Az elsőfokú bíróság elutasította kft. keresetét. Döntésében hangsúlyozta, hogy a Ptk. 79. § (1) bekezdése alapján a helyreigazítás iránti keresetindításnak nem előfeltétele, hogy a kifogásolt kitétel az érintett személy jó hírnevét is sértse, ezért az alperesnek az erre vonatkozó védekezését nem fogadta el. Megítélése szerint az alperes által csatolt másolatok nem felelnek meg a gazdasági társaságokról szóló 1997. évi CXLIV. törvény (Gt.) által támasztott követelményeknek, ezért nem volt megállapítható, hogy a keresetben kifogásolt három alkalommal szabályos taggyűlés zajlott volna le. Ennek azonban az újságcikk egészét tekintve a felperes cég megítélését illetően nem tulajdonított jelentőséget, és a PK 12. számú állásfoglalására tekintettel a kereset elutasította.

A másodfokon eljáró bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét megváltoztatta és helyreigazítás közlésére kötelezte a hetilapot. Indokolása szerint az alperes a taggyűlési jegyzőkönyvként csatolt fénymásolatok eredeti példányát nem tudta felmutatni, azok valóságát a perben nem bizonyította. A csatolt iratok formailag és tartalmilag sem felelnek meg a Gt. korlátozott felelősségű társaságok taggyűléseire vonatkozó 152–155. §-a rendelkezéseinek. Miután a felperes

személyének megítélése szempontjából jelentősége van annak, hogy a dokumentumokból az alperes által idézett gazdálkodási, illetve üzleti elképzelések, eszmecserék a felperes cég taggyűlésén hangzottak-e el, ezért – a bizonyítatlanság következményeit levonva – az alperest helyreigazításra kötelezte.

A jogerős döntés ellen az ÉS felülvizsgálati kérelmet nyújtott be a Legfelsőbb Bíróságon, amelyet 2005. október 5-én elutasítottak. A döntés indokolása szerint a gazdasági társaságokról szóló 1997. évi CXLV. törvény 150. § (1) bekezdése szerint a gazdasági társaságok legfőbb döntéshozó szerve a taggyűlés, amely a tulajdonosi jog gyakorlásának elsődleges színtere. Ezért a kft. tevékenységének megítélése szempontjából lényeges kérdésnek minősül, hogy a társaság tagjai vagy a képviselőikben eljáró személyek a cég tevékenységére vonatkozó elképzeléseiket taggyűlésen vetették-e fel. Helyesen jutott ezért a másodfokú bíróság arra a következtetésre, hogy a keresettel helyreigazítani kért tényállítás, a taggyűlések tartása, azok valós vagy valótlan volta a felperes megítélése szempontjából lényeges kérdésnek minősül. A felperest ugyanis az újságcikk kizárólag ebben a vonatkozásban érintette, ezért az újságcikk más személyre vonatkozó közlései a felperes igényét nem jelentékteleníthették el.

Az újságíró információforrásainak titkossága  
*Jogalkotási kezdeményezések, hazai esetjog,  
a magyar hatóságok gyakorlata*

Csík Rita, a Népszava újságírója ellen 2004. november 6-án emeltek vádat a Büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 221. §-ába ütköző szándékos államtitoksértés miatt. 2004 májusában írt cikkében egy rendőrségi feljegyzésből idézett, amely a rendőrség által egy országgyűlési képviselő ellen összegyűjtött, büntetőüggyel kapcsolatos bizonyítékokat tartalmazott. A feljegyzésben a rendőrség indítványozta az országgyűlési képviselő mentelmi jogának felfüggesztését. Míg a fővárosi főügyész álláspontja szerint a feljegyzés államtitkot tartalmazott és ezért vádemelésre került sor, addig az adatvédelmi biztos amellett érvelt, hogy jogellenes volt a titkosítási eljárás, ezért a feljegyzés nem minősül államtitoknak. A 2005. július 12-én megtartott tárgyalási napon az ügyészség amellett érvelt, hogy az újságírónak tudnia kellett volna a feljegyzés tartalmából, hogy az államtitoknak minősül, mivel jogi végzettségű. Az újságíró vallomásaiban elmondta, hogy nem az ő feladata annak eldöntése, hogy egy dokumentum tartalma államtitok-e vagy sem, újságíróként arról kellett meggyőződnie, hogy pontos és valós információt tartalmaz-e a feljegyzés. A 2005. november 18-án kihirdet-

tett elsőfokú felmentő ítélet szerint a közléssel nem valósult meg bűncselekmény, mert szabálytalan volt a titkosítási eljárás.

A kormány által 2005 decemberében benyújtott, a minősített adat védelméről szóló törvényjavaslat újr szabályozza ugyan a titokfajtákat, de nem rendelkezik az államtitoksértés bűncselekmények módosításáról, annak elkövetői így a jövőben is lehetnek újságírók.

## 12. CIKK: A GYÜLEKEZÉS ÉS EGYESÜLÉS SZABADSÁGA

Egyesületi szabadság  
*Jogalkotási kezdeményezések, nemzeti esetjog,  
a magyar hatóságok gyakorlata*

A Főváros Bíróság 2004. december 1-jén kelt döntésével feloszlatta a Vér és Becsület Kulturális Egyesületet, 2005. október 27-én pedig a Fővárosi Ítéltábla másodfokú bírósággént helybenhagyta a döntést. 2003 februárjában a Fővárosi Főügyészség az egyesületi jogról szóló 1989. évi II. törvény 14. és 16. §-a alapján a bíróságtól a szervezet megszűnésének megállapítását kérte, mivel tagjainak száma az előirt tíz alá csökkent, illetve arra hivatkozva kérte a bíróságtól a szervezet feloszlátását, hogy annak tagjai jogellenes tevékenységet folytatnak. A bíróság az ítélet indoklásában kiemelte, hogy az egyesület bevallottan olyan nézetekkel azonosult és olyan tevékenységet folytatott, amely ellentétes a 1947-es párizsi szerződéssel, amelyben Magyarország kötelezettséget vállalt arra, hogy nem teszi lehetővé területén fasiszta szervezetek működését a jövőben.<sup>12</sup>

## 13. CIKK: A TUDOMÁNY ÉS A MŰVÉSZETEK SZABADSÁGA

A kutatás és az egyetemek szabadsága  
*Jogalkotási kezdeményezések, hazai esetjog,  
a magyar hatóságok gyakorlata*

Az Országgyűlés 2005. május 23-án elfogadta az új felsőoktatási törvényt (a továbbiakban újFot.), amelynek előzetes alkotmányossági vizsgálatát a köztársasági elnök kezdeményezte az Alkotmánybíróságnál. Véleménye szerint az állami fenntartású intézményekben kötelezően létrehozandó stratégiai döntéshozó szervek, az irányító testületek, olyan jogosítványokat kaptak, melyek sértik a felsőoktatási intézmények autonómiáját, ezáltal az alkotmánynak a tudományos élet szabadságát bizto-

sító 70/G. §-át. Az indítvány szerint alkotmányosértő az a rendelkezés is, amely a kormányt felhatalmazza azon tudományterületek meghatározására, amelyekben doktori képzés folyhat. Nemcsak a 70/G. §-át, hanem a jogorvoslathoz való jogot [alkotmány 57. § (1) bekezdés] és a bírósági jogvédelemhez való jogot (alkotmány 70/K. §) is sérti az a rendelkezés, amely az oktatási miniszternek bizonyos feltételek mellett lehetővé teszi a felsőoktatási intézmény átszervezését vagy megszüntetését. E döntés ellen jogorvoslatot nem biztosít az újFot. A köztársasági elnök szerint alkotmányellenes az is, hogy a régi felsőoktatási törvényt addig kell alkalmazni, amíg a törvény bevezetése nem kezdődik meg. Egy törvény alkalmazhatóságának ilyen bizonytalan fogalommal való meghatározása az indítvány szerint sérti a jogbiztonság alkotmányos elvét.

## 17. CIKK: A TULAJDONHOZ VALÓ JOG

A tulajdonhoz való jog és korlátozásai  
*Jogalkotási kezdeményezések, hazai esetjog,  
a magyar hatóságok gyakorlata*

35/2005. (IX. 29.) AB határozatában az Alkotmánybíróság – hivatalból – mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenességet állapított meg amiatt, mert a törvényhozó nem hozta összhangba a kisajátításról szóló 1976. évi 24. törvényerejű rendeletet az alkotmány 13. § (2) bekezdésében foglaltakkal. Az Országgyűlés 2007. június 30-áig köteles jogalkotási feladatának eleget tenni. A határozat összefoglalóját lásd a Fundamentum 2005/4. számában.

## 20. CIKK: TÖRVÉNY ELŐTTI EGYENLŐSÉG

*Jogalkotási kezdeményezések, hazai esetjog,  
a magyar hatóságok gyakorlata*

1999. március 4-én kiraboltak és agyonverték egy férfit a Hajdú-Bihar megyei Újszentmargitán. A gyilkossággal két helybéli – apát és fiát – gyanúsítottak. Ifjabb és idősebb Burka Ferenc a gyilkosság estéjén a helyi kocsmában elfogyasztott néhány italt az áldozattal. A következő napon a két férfit letartóztatták és nyomozást indítottak ellenük. Két tanúvallomás elegendő volt a vádemeléshez. Az első tanú a kocsmáros volt, aki szerint a két roma férfi látta, hogy az áldozatnál nagyobb összegű készpénz

van. A másik tanú, egy helybéli látta a két férfit az áldozat háza felé gyalogolni.

A nyomozás során a rendőrség is csak közvetett bizonyítékokat talált. Egy helyi rendőr a következőket vallotta a bírósági meghallgatáson: „Rögtön Burka Ferencre gondoltam. Amolyan megérezés volt. Arra gondoltam, talán ő az elkövető.” Az eljárás során az ügyész többször hangoztatta: az elkövetés módja jellegzetesen cigány. Bár semmilyen megsemmisített vagy elásott csizmát nem találtak, a vádiratban mégis szerepelt, hogy a csizma elégetése és eltüntetése, valamint a ruhák kimosása és kitergetése tipikusan cigány elkövetésre utal. Hasonlóan bizonyítékértékűnek tekintette a vád, hogy a gyilkosságot a tettes olyan hidegvérrel követte el, hogy még csak nem is verejtékezett, így nem hagyott szagmintát. A nyomozás és a tárgyalás során a hatóságok teljesen figyelmen kívül hagyták azt a tényt, hogy az áldozat markában vörös hajszálakat találtak, míg mindkét gyanúsított fekete hajú. DNS-vizsgálatot nem kért a bíróság.

2002. április 2-án az elsőfokú bíróság bűnösnek találta a két férfit, és 15, illetve 13 év szabadságvesztésre ítélte. A másodfokú bíróság 2003 szeptemberében megsemmisítette az elsőfokú döntést és új eljárást rendelt el. 2005 márciusában a megismételt eljárásban a bíróság a két férfit 2100 nap őrizet után szabadon bocsátotta és házi őrizetet rendelt el. Az új eljárásban több tanúvallomás a két roma férfi ártatlansága mellett szólt. Egy tanú megnevezett egy másik férfit, aki bevallotta, hogy ő követte el a gyilkosságot, mivel azt hitte, az áldozat szerszámokat lopott tőle. 2005. július 9-én a Hajdú-Bihar Megyei Bíróság felmentette az apát és fiát. Mivel az ügyész fellebbezett, az ítélet nem jogerős.<sup>13</sup>

## 21. CIKK: A HÁTRÁNYOS MEGKÜLÖNBÖZTETÉS TILALMA

A diszkrimináció elleni védelem  
*Jogalkotási kezdeményezések, hazai esetjog,  
a magyar hatóságok gyakorlata*

1. A Háttér Társaság a Melegekért Egyesületnek a Károli Gáspár Református Egyetem ellen indított perének felülvizsgálati eljárásában hozott legfelsőbb bírósági ítéletet és annak kommentárját lásd a Fundamentum 2005/3. számában.

2. Az Alkotmánybíróság a 4/2005. (II. 22.) AB határozatban alkotmányellenesnek találta a Budapest Főváros Óbuda–Békásmegyér Önkormányzata Képviselő-testületének a tulajdonában álló lakások bérbeadásának feltételeiről szóló 46/2001. (2002. I. 2.) rendeletének egyes rendelkezéseit. Az indítvá-

nyozó European Roma Rights Center szerint a rendelet aránytalanul hátrányosan érinti a kerület roma lakosságát. A rendelet értelmében a képviselő-testület az önkormányzati lakások szociális, jövedelmi és vagyoni helyzet alapján történő bérbeadásából kizárja azokat a személyeket, akik birtokháborítással vagy egyéb módon önkényesen költöztek bármely lakásba, illetve ellenük lakbér vagy egyéb szolgáltatás díjának nemfizetése miatt bírósági eljárás van vagy volt folyamatban. Az Alkotmánybíróság a fenti rendelkezést az alkotmány 44. § (2) bekezdésébe ütközőnek találta, mivel a rendelettel érintett jogviszonyra vonatkozó magasabb szintű jogszabályok azal ellentétes szabályokat tartalmaznak. Az AB gyakorlata szerint ha az indítvánnyal támadott jogszabályt vagy annak egy részét az alkotmány valamely rendelkezésével ellentétesnek minősíti és ezért megsemmisíti, akkor az alkotmány egyéb rendelkezéseinek esetleges sérelmét – jelen esetben a hátrányos megkülönböztetést tiltó 70/A. §-t – már nem vizsgálja.

#### *Pozitív tapasztalatok*

Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXV. törvény 13. §-ának megfelelően 2005-ben megalakult és márciusban megkezdte működését az Egyenlő Bánásmód Hatóság, amely az egyenlő bánásmód követelményének megsértése esetén – a jogaiban sértett fél kezdeményezésére vagy a törvényben meghatározott esetekben hivatalból – lefolytatja a hatósági eljárást annak megállapítása érdekében, hogy történt-e hátrányos megkülönböztetés. Emellett a hatóság a közérdekű igényérvényesítés joga alapján pert indít a jogaiban sértett személyek vagy csoportok védelmében; véleményezi az egyenlő bánásmód követelményét érintő jogszabályokat; javaslatot tesz az egyenlő bánásmódot érintő kormányzati döntésekre, jogi szabályozásra; folyamatos tájékoztatást ad és segítséget nyújt a hátrányos megkülönböztetés elleni fellépéshez; közreműködik a feladatkörét érintő kormányzati jelentések elkészítésében; évente jelentést készít a kormánynak és munkája során együttműködik a társadalmi és érdekképviselői szervekkel és az érintett állami szervekkel.

A hatóság előtti eljárás részletes szabályait a 362/2004. (XII. 26.) kormányrendelet tartalmazza. A hatóság vezetőjét a miniszterelnök nevezi ki, eljárására a közigazgatási eljárás szabályai megfelelően irányadók. A hatóság munkáját az Egyenlő Bánásmód Tanácsadó Testület segíti. A Tanácsadó Testület hat tagját a hatóság felügyeletét ellátó két miniszter jelöli és a miniszterelnök nevezi ki.

A hatóságtól 2006. február elején kapott adatok szerint összesen 491 panaszt regisztráltak, ebből 144 esetet zártak le határozattal. A marasztaló határozatok közül háromban szabott ki a hatóság bírságot, két esetben a határozatot nyilvánosságra is hozta. A bírság legmagasabb összege 500 000 forint volt. A hatóság döntésével szemben 14 esetben fordultak a felek bírósághoz felülvizsgálati kérelemmel. A bíróság három esetben elutasította a keresetet, a többi ügy még folyamatban van. Emellett a hatóság 250 hatósági bizonyítványt adott ki megváltozott munkaképességű munkavállalókat foglalkoztató munkáltatóknak.

#### *Küzdelem a faji, etnikai, nemzeti és vallási kisebbségekkel szembeni igazítás ellen Aggasztó események, fejlemények*

2005. május 8-án Patai Józsefet, egy tizenöt éves roma fiataalt, egy hatfős társaság egyik tagja hason szúrta a Moszkva téren várakozó egyik buszon. A társaság és maga az elkövető is egyenruhába öltözött, kardot viselő fiatal volt. Mivel maga az elkövető is romának vallotta magát, a rasszista motiváció kérdése tisztázatlan maradt.

A European Roma Rights Center véleménye szerint a romák elleni támadások szükségessé teszik nyilvános standardok kidolgozását, amelyek mentén a rendőrség eldöntheti, vajon az adott bűncselekményt rasszista indítatásból követték-e el. Nem világos, hogy a jelenleg alkalmazott kritériumok alkalmasak-e arra, hogy figyelembe vegyék a fajt mint esetlegesen meghatározó tényezőt.

#### *Jogorvoslat a diszkrimináció áldozatainak Aggasztó események, fejlemények*

Az Egyenlő Bánásmód Hatóság eljárása során alkalmazott bizonyítási szabályok ellentmondások: sokszor nem érvényesül a bizonyítási teher megfordítása, ami ellentétes mind az Ebktv. mind az EU-irányelv rendelkezéseivel. A hatóság vélekedése szerint a bizonyítási teher áthárítása nehezen értelmezhető eljárásuk során, mivel a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény 50. § (1) bekezdése szerint a „hatóság köteles a döntéshozatalhoz szükséges tényállást tisztázni. Ha ehhez nem elegendőek a rendelkezésre álló adatok, hivatalból vagy kérelemre bizonyítási eljárást folytat le.” Ez az értelmezés azonban két problémát is felvet. Először, ez a megközelítés ellentétes a vonatkozó EU-irányelvvel. Másodszor, az okozati összefüggés bizonyítása sokszor lehetetlen, így az eljárás a panasz elutasításával végződik. Az Ebktv. 19. § (1) bekezdése szerint az „egyenlő bánásmód köve-

telményének megsértése miatt indított eljárásokban a jogsérelmet szenvedett félnek vagy a közérdekű igényérvényesítésre jogosultnak kell bizonyítania, hogy a) a jogsérelmet szenvedő személyt vagy csoportot hátrány érte, és b) a jogsérelmet szenvedő személy vagy csoport a jogsértéskor – ténylegesen vagy a jogsértő feltételezés szerint – rendelkezett a 8. §-ban meghatározott valamely tulajdonsággal”. Ugyanezen szakasz (2) bekezdése szerint az „(1) bekezdésben foglaltak bizonyítása esetén a másik felet terheli annak bizonyítása, hogy a) megtartotta, vagy b) az adott jogviszony tekintetében nem volt köteles megtartani az egyenlő bánásmód követelményét”. Azzal, hogy a hatóság kísérletet tesz az okozati összefüggés megállapítására az elszenvedett hátrány és az esetlegesen azt okozó magatartás között, valójában a másik – az állítólagosan joghátrányt okozó – felet mentesíti bizonyítási kötelezettsége alól.

Az egyes csoportok szakmai integrálására  
tett intézkedések  
*Pozitív tapasztalatok*

Az Egyenlő Bánásmód Hatóság számos ügyben foglalkozott roma származású munkavállalókkal szembeni diszkriminációval. Általánosságban megállapítható, hogy azokban az esetekben, amelyekkel a hatóság érdemben foglalkozott, a munkáltató békés megegyezést ajánlott.

A romák védelme  
*Jogalkotási kezdeményezések, hazai esetjog, a magyar hatóságok gyakorlata*

*Szórakozóhelyekről való kizárás.* 1. Az Egyenlő Bánásmód Hatóság 2005. július 12-én kelt határozatában 500 000 forintos bírsággal sújtotta azt a nonstop kalcosai bárt, melynek munkatársa megtagadta egy roma család kiszolgálását. A tulajdonos szerint a „helyet nem romáknak tartják fenn”, és ennek megfelelően az alkalmazott megtagadta a család kiszolgálását és fegyverrel fenyegette meg őket. A hatóság megállapította, hogy a presszó megsértette az egyenlő bánásmód követelményét.

2. Az Ebktv. alapján elbírált egyik első ügyben a bíróság 600 000 forintos bírságot szabott ki arra a nagyhalászi diszkóra, amely nem engedett be négy roma fiatal. A szórakozóhely bejáratánál a biztonsági őr tagsági igazolványt kért tőlük, míg a nem roma származású vendégek irat nélkül beléphettek. Az ERRC és a NEKI közösen tesztelést végzett annak kiderítésére, vajon a különbségtétel faji alapon történt-e. A tesztelés alátámasztotta, hogy csak a roma

fiataloktól kértek tagsági kártyát. Az összegyűjtött bizonyítékok alapján a két jogvédő szervezet pert indított a diszkó ellen: keresetükben egyrészt a Ptk. 76. §-ában foglalt személyiségi jogok, valamint az Ebktv. által meghatározott egyenlő bánásmód követelménye megsértésének megállapítását kérték. 2005. június 13-án kelt ítéletében a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság elmarasztalta a diszkót, és a sértetteknek 150 000 forint nem vagyoni kártérítést ítélte meg. Emellett eltiltotta a szórakozóhelyet a további jogsértéstől, és kötelezte, hogy az ítéletet két hónapra függeszse ki.

3. Az ERRC egy helyi ügyvéddel közösen pert indított a budapesti Zöld Pardon nevű szórakozóhely ellen, miután 2002 szeptemberében két roma férfitől megtagadták a belépést származásukra hivatkozva. A két férfi két világosabb bőrű roma hölgy társaságában kívánt belépni; a hölgyek minden gond nélkül bejutottak, míg a férfiktól az örök elkérték személyi igazolványukat. A két férfi magyarázatot kért, mivel ez alatt több fiatal is bement az okmányok felmutatása nélkül. Annak ellenére, hogy egyikük igazolta magát, nem mehettek be. Tanúvallomások és a szolgálati kamera felvételei felhasználásával a jogvédő szervezet pert indított a szórakozóhely ellen az egyenlő bánásmód követelményének megsértése miatt. Mivel az ügy az Ebktv. elfogadása előtt történt, a keresetet a Ptk. 76. §-ára és a faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről szóló egyezmény 2. cikk (1) bekezdésére alapították. Az elsőfokú bíróság elutasította a keresetet. A fellebbezést követően a Fővárosi Bíróság a sértettek méltóságának megsértése miatt elmarasztalta a Zöld Pardon. A bocsánatkérés mellett a bíróság 100 000 forintos nem vagyoni kártérítést is megítélt.

*Munkahelyi diszkrimináció.* A munkaügyi bíróság megbírságolta azt a biztonsági őrköt foglalkoztató céget, amely felvételi eljárása során hátrányosan megkülönböztette a roma jelentkezőket. Egy megfelelő végzettséggel rendelkező férfi jelentkezett az újsághirdetésre. Kitöltötte a papírokat, de a cég munkatársai nem léptek vele kapcsolatba. Másfél évvel később ismét látta a hirdetést, ez alkalommal a cég munkatársa nem is engedte neki kitölteni a formanyomtatványt, mondván, romákat nem alkalmaznak. A sértett először a munkaügyi felügyeletnél keresett jogorvoslatot. Az eljárás során a cég vezetője elismerte, hogy a partnerek kérésére nem alkalmaznak roma származású munkavállalókat. Bár a munkaügyi felügyelet megbírságolta a céget, nem ítélte meg kártérítést a sértettnek, mivel indokolása szerint nem szenvedett vagyoni hátrányt. A munkaügyi bíróság – mind első, mind másodfokon – megállapította az egyenlő bánásmód követelményének megsértését, és

500 000 forint nem vagyoni kártérítést ítélt meg a sértettnek.

### *Aggasztó események, fejlemények*

Az Esély a Hátrányos Helyzetű Gyerekeknek Alapítvány (Chance for Children Foundation) keresetet nyújtott be az iskolák szegregációs gyakorlata miatt Miskolc Megyei Jogú Város Önkormányzata ellen. A felperes szerint az önkormányzat megsértette mind a közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvényt, mind pedig az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvényt, amikor úgy szervezte meg az oktatást a város több iskolájában, hogy a roma és a hátrányos helyzetű gyerekek egyazon iskolán belül elkülönítve tanuljanak. A felperes alapítvány annak megállapítását is kérte a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Bíróságtól, hogy az önkormányzat elmulasztotta az alapító okiratban vállalt roma és hátrányos helyzetű gyermekek integrációját megvalósítani, hiszen etnikai hovatartozásuk, illetve társadalmi helyzetük alapján jogellenesen különítették el gyermekeket a bázisintézményekben tanulóktól. A felperes szerint az elkülönítés hátrány, mert az azonos emberi méltóságot kérdőjelezi meg. A megyei bíróság úgy ítélte meg, hogy az alperes nem követett el jogsértést. A szakmai integráció megvalósítása az egyes oktatási intézmények feladata. Az iskolák pedagógiai programjai ezzel összefüggésben a feladatokat meghatározzák. Az alperes mint fenntartó a pedagógiai programok jóváhagyását nem tagadhatta meg, mert azok a jogszabályoknak megfelelnek. Az alperes bizonyította, hogy a perbeli jogvitával kapcsolatosan a jogszabályok által előírt kötelezettségeinek eleget tett, ezzel szemben a felperes általános megállapításokon túlmenően semmilyen konkrét bizonyítékkal nem tudta bizonyítani az alperes olyan tevőleges magatartását, melyből a jogsértés megállapítható lenne. Mindezekre tekintettel a megyei bíróság a felperes keresetét elutasította. A felperes fellebbezett a döntés ellen. Az elsőfokú ítéletet és annak kommentárját lásd a Fundamentum 2005/4. számában.

## 22. CIKK: KULTURÁLIS, VALLÁSI ÉS NYELVI SOKSZÍNŰSÉG

### *Jogalkotási kezdeményezések, hazai esetjog, a magyar hatóságok gyakorlata*

1. A köztársasági elnök a 2005. június 13-án elfogadott, a kisebbségi önkormányzati képviselők választásáról szóló törvénnyel kapcsolatban annak ki-

hirdetése előtt előzetes normakontrollt kért az Alkotmánybíróságtól. A 34/2005. (IX. 29.) AB határozatban a testület alkotmányellenesnek ítélte az elfogadott törvényt. Az Országgyűlés – követve az Alkotmánybíróság iránymutatását – 2005. október 17-én újra elfogadta a kisebbségi képviselők választásáról, valamint a nemzeti és etnikai kisebbségekre vonatkozó egyes törvények módosításáról szóló törvényt (2005. évi CXIV. törvény). A törvény 2. § (1) bekezdése szerint a „települési kisebbségi önkormányzati választásokon választó és választható (továbbiakban: kisebbségi választópolgár), aki a) a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló törvényben meghatározott kisebbséghez tartozik, és a kisebbséghez tartozását vállalja és nyilvánítja, b) magyar állampolgár, c) a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásán választójoggal rendelkezik, és d) a kisebbségi választói jegyzékben szerepel”.

A választást akkor kell kitézni, ha a településen a kisebbségi választói jegyzékben szereplő kisebbségi választópolgárok száma a választás kitézésének napján eléri a harmincat. A megválasztható képviselők száma öt, minden kisebbségi választópolgár legfeljebb öt jelöltre szavazhat. A területi kisebbségi önkormányzati választásokra a törvény elektori rendszert vezet be: a települési kisebbségi önkormányzatok tagjai választhatnak és választhatók. Települési önkormányzati választásra akkor kerül sor, ha a választás kitézésekor a megye legalább tíz településén települési kisebbségi önkormányzat működik. Területi szinten kilenc képviselőt választanak. Az országos kisebbségi önkormányzatot a területihez hasonlóan választják: akkor kell a választást kitézni, ha az adott kisebbségnek legalább négy települési kisebbségi önkormányzata működik.

A kisebbségi választói névjegyzéket a helyi választási irodák kezelik. Egy választópolgár csak egy kisebbségi választói jegyzékben szerepelhet, ellenkező esetben valamennyi regisztrációja érvénytelen. A regisztráció iránti kérelemben meg kell jelölni a választópolgár nevét, címét, személyi számát, nyilatkozatát a kisebbséghez tartozásról. A helyi választási iroda vezetője dönt a jegyzékbe történő felvételről, ő ellenőrzi az állampolgárság és a választójog meglétét. Amennyiben a kérelem tartalmazza a törvényben előírt adatokat, a kérelmet nem lehet elutasítani. Az elutasítás ellen a helyi választási iroda vezetőjénél lehet kifogást benyújtani (vagyis ugyanannál a személynél, aki a döntést hozta).

A törvénymódosítás érintette a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvényt; ez a jogszabály tartalmazza a kisebbségi önkormányzatok működésének részletes szabályait.

## 24. CIKK: FÉRFIAK ÉS NŐK KÖZÖTTI EGYENLŐSÉG

Munkahelyi nemi diszkrimináció  
*Jogalkotási kezdeményezések, hazai esetjog,  
a magyar hatóságok gyakorlata*

1. Az Egyenlő Bánásmód Hatóság ez idáig nem állapított meg nemi szereppel kapcsolatos diszkriminációt, bár egyik ügyében foglalkozott az anyaság (terhesség) miatti hátrányos megkülönböztetéssel. Egy nő az illetékes munkügyi központ két helyre is kiközvetített, mivel már régóta munkanélküli volt. Az egyik lehetséges munkahely a helyi önkormányzat polgármesteri hivatala volt, ahol ügyintézőt kerestek, a másik pedig egy általános iskola. Mindkét helyen azt írták a jelentkező közvetítő lapjára, hogy tervezett gyermekvállalása miatt nem alkalmazzák. A nő mindkét interjúja során bevallotta, hogy lombikbébi programra jár, és emiatt néha munkaidő alatt is vizsgálatokon kell részt vennie. A hatóság a polgármesteri hivattal szemben megállapította az egyenlő bánásmód megsértését, de a hivatal javára értékelték, hogy egy későbbi időpontban megkeresték a jelentkezőt és határozott idejű munkát ajánlottak neki, de terhessége miatt ezt már nem tudta elfogadni. Az iskola eredményesen kimentette magát a hatóság előtti eljárásban, mivel olyan munkakört kellett volna ellátnia, amelyhez nem rendelkezett megfelelő végzettséggel, másrészt a tárgyaláson kiderült, hogy állapota miatt vállalni sem tudta volna a nyolcórás folyamatos jelenlétet a fogyatékos gyermekek mellett.

2. A hatóság nem állapított meg nemi szereppel kapcsolatos diszkriminációt azoknak az ötven év feletti kérelmezőknek az ügyében sem, akiket egy utazási iroda bocsátott el és helyükre harminc év körüli nőket alkalmazott. A hatóság életkorral kapcsolatos hátrányos megkülönböztetés miatt 450 000 forintra bírságolta meg a céget.

Jogorvoslat a nemi szereppel kapcsolatos diszkrimináció áldozatainak (bizonyítási teher, büntetések, szervezetek perbeli legitimációja)  
*Aggasztó események, fejlemények*

Az Európai Unió tagországai és a csatlakozó államok jogszabályait és gyakorlatát vizsgáló, Egyenlő esélyeket a nőknek és férfiaknak elnevezésű keretprogram keretében az Open Society Network Women's Program információs füzetet adott ki Magyarországról.<sup>14</sup> A jelentés üdvözlö az átfogó antidiszkriminációs törvény elfogadását, ugyanakkor sajnálattal nyugtázza, hogy a törvény nem tartalmaz speciális rendelkezéseket a nemi szereppel kapcsolatos hátrányos megkülönböztetésre, így például

a zaklatás törvényi fogalma nem nevesíti külön a szexuális zaklatást. A Magyarországi Női Alapítvány (MONA) által készített országjelentésre hivatkozva az információs füzet kiemeli, hogy jelenleg a nők bruttó átlagkeresete 19%-kal elmarad a férfiakétól. A nők felülreprezentáltak az alacsony jövedelmet biztosító állami szektorban, így többek között az egészségügyben és az oktatásban, és alacsony a nők száma az országos politikában is. A nők és férfiak egyenlőségének kérdése nem szerepel prioritásként a magyarországi politikában, a *gender mainstreaming* inkább retorikai fordulat, mint valós cselekvési terv, ezért mind az OSI Women's Program, mind a MONA átfogó cselekvési terv és átfogó stratégia megalkotását sürgeti.

## 24. CIKK: A GYERMEKEK JOGAI

*Nemzetközi gyakorlat. Nemzetközi szervezetek elmarasztalásai*

2006 januárjában az ENSZ-nek a gyermekek jogaival foglalkozó bizottsága is értékelt Magyarországot második időszaki jelentését a gyermekek jogairól szóló nemzetközi egyezmény végrehajtásában. A bizottság megállapította, hogy bár Magyarország komoly előrehaladást ért el a gyermekjogok védelme terén, a hátrányos megkülönböztetés és a xenofóbia jelensége még mindig aggodalomra ad okot, különösen a roma gyerekek szenvednek ennek következményeitől.<sup>15</sup>

*Jogalkotási kezdeményezések, hazai esetjog,  
a magyar hatóságok gyakorlata*

A 2005. évi XCI. törvény módosította a Büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvényt. A kormány elfogadott javaslata szerint a 12 év alatti gyermekkel szemben szexuális visszaélést elkövető az eddigi 5-10 év helyett csak 2-8 év börtönbüntetésre ítéltető, amennyiben nem bizonyítható, hogy egyben fizikai erőszakot, illetve az élet vagy testi épség elleni fenyegetést is alkalmazott. A kormány a módosítást azzal indokolta, hogy a korábbi szabályozás „súlyos jogalkalmazási problémákhoz vezetett”. Ugyanakkor a Habeas Corpus Munkacsoport megjegyezte, hogy vizsgálatuk szerint ez a jogalkalmazási probléma a Legfelsőbb Bíróság által szerkesztett Bírósági Határozatokban egyetlen alkalommal sem mutatkozott. Amellett, hogy a civil szervezet aggályosnak tartotta az új szabályozást, azt javasolta, hogy a Btk.-t a következő szempontok figyelembevételével módosítsa a jogalkotó: (1) a szexuális erőszak alapesetét az erőszakra vonatkozó eddigi kritériumok helyett beleegyezés nélküli szexuális aktusként határozzák meg; (2) a fi-



zikai erőszak alkalmazása minősített eset legyen; (3) rögzítsék, hogy a gyermekkorúakkal folytatott bármiféle szexuális aktus tilos, és a büntetési tétel alsó határa legyen legalább öt év szabadságvesztés.

### 35. CIKK: EGÉSZSÉGVÉDELEM

*Jogalkotási kezdeményezések, hazai esetjog,  
a magyar hatóságok gyakorlata*

1. Az Alkotmánybíróság 43/2005. (XI. 14.) AB határozatával alkotmányellenesnek nyilvánította és 2006. június 30-i hatállyal megsemmisítette az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény 187. § (2) bekezdését, mely szerint művi meddővé tétel családtervezési célból a 35. életévét betöltött vagy három vér szerinti gyermekkel rendelkező személynél végezhető el.

A többségi vélemény szerint az alkotmány 54. § (1) bekezdésében szereplő emberi méltósághoz való jog széles körű védelemben részesíti a szabad, tájékozott és felelősségteljes döntésre képes ember saját teste és sorsa feletti rendelkezési jogát. Az önrendelkezéshez való jog alapján az emberek – az alkotmánnyal összhangban lévő jogszabályi korlátok között – szabadon dönthetnek a családi élet, a házasság, a gyermekváltalás kérdéseiben. Az Alkotmánybíróság határozata szerint sem népesedéspolitikai szempontok, sem az állam egészségvédelmi kötelessége nem teszi alkotmányosan elfogadhatóvá, hogy a törvény a vér szerinti gyermekek számától teszi függővé az önkéntes művi meddővé tétel elvégzésének lehetőségét, azaz az önrendelkezési jog gyakorlását. A határozat részletes ismertetését lásd a Fundamentum 2005/4. számában.

2. Az emberi alkalmazásra kerülő gyógyszerekről és egyéb, a gyógyszerpiacot szabályozó törvények módosításáról szóló 2005. évi XCV. törvény megszüntette a védőoltások szövődményeiért fennálló állami kártalanítási kötelezettséget. A korábbi, hatályon kívül helyezett 1998. évi XXV. törvény 21. § (1) bekezdés e) pontja szerint az állam kártalanította azt a kárt szenvedett személyt, illetve halála esetén a hozzátartozóját, aki egy vizsgálati készítmény klinikai vizsgálata során, illetve annak következményeként egészségkárosodást szenvedett, ha más felelőssége nem volt megállapítható.

Ezzel párhuzamosan a 2005. évi XCV. törvény hatályon kívül helyezte az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény 58. § (7) bekezdését, amely szerint ha a védőoltásra kötelezett személyt a védőoltás adásával kapcsolatban kár érte vagy meghalt, akkor őt, illetve általa eltartott hozzátartozóját az állam kártalanította.

Két civil szervezet, a Társaság a Szabadságjogokért és a Védegylet nyílt levélben tiltakozott a védőoltások szövődményeiért fennálló állami kártalanítási kötele-

zettség megszüntetése ellen. Az emberi jogi szervezetek képviselői hangsúlyozták, hogy az állam mögöttes felelősségének megszüntetése annál is inkább aggályos, minthogy egyes védőoltások – népegészségügyi okokból – kötelezők. Számos esetben büntetőjogi szankciók is sújtják azt a szülőt, aki nem engedi, hogy gyermeke a kötelező védőoltást megkapja. A védőoltás mellékhatásaival kapcsolatos szülői félelmeket az állami felelősség megszüntetése csak felerősíti.

### 39. CIKK – AKTÍV ÉS PASSZÍV VÁLASZTÓJOG AZ EURÓPAI PARLAMENTI VÁLASZTÁSOKON

*Jogalkotási kezdeményezések, nemzeti esetjog,  
a magyar hatóságok gyakorlata*

A 22/2005. (VI. 17.) AB határozatban az Alkotmánybíróság az országgyűlési képviselők választásáról szóló 1989. évi XXXIV. törvény 2. számú mellékletét és az országgyűlési egyéni és területi választókerületek megállapításáról szóló 2/1990. (I. 11.) MT-rendelet mellékletét támadó utólagos normakontrollra irányuló indítványt bírálta el. Az indítvány azon alapult, hogy a támadott szabályozás nem tartalmazta a szükséges garanciákat az egyenlő választójog elvének érvényesüléséhez, mivel nem írta elő törvény a választókerületek határainak rendszeres felülvizsgálatát, és számos választókerület népességében (a szavazók számában) beállt változás nagymértékű aránytalanságokhoz vezetett az egy országgyűlési mandátum elnyeréséhez szükséges szavazatszám tekintetében. Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy az alkotmány 71. § (1) bekezdésébe foglalt egyenlő választójog alapelvéből következő alkotmányos követelmény, hogy az egyéni választókerületekben a választásra jogosultak száma a lehető legkisebb mértékben térjen el egymástól, továbbá az egyes területi választókerületenként megszerzhető országgyűlési képviselői mandátumok száma szorosan igazodjon a választásra jogosultak számához. Az Alkotmánybíróság hivatalból eljárva úgy találta, hogy az Országgyűlés alkotmányellenes helyzetet idézett elő azáltal, hogy nem teremtette meg maradéktalanul az alkotmány 71. § (1) bekezdésébe foglalt egyenlő választójog alapelvéből következő követelmények érvényesülését biztosító jogszabályi feltételeket. Az Alkotmánybíróság visszautasította az indítványozó által támadott mellékletek megsemmisítését, azzal érvelve, hogy azok nem teljes egészükben alkotmányellenesek, és megsemmisítésük súlyos működési zavarokat eredményezne az egész választási rendszerben; mindazonáltal felhívta az Országgyűlést, hogy jogalkotói feladatának – az országgyűlési képviselő-

selők 2006 tavaszán esedékes választását követően – 2007. június 30-i határidővel tegyen eleget.

#### 47. CIKK: A JOGORVOSLATHOZ ÉS A TISZTESSÉGES ELJÁRÁSHOZ VALÓ JOG

Függetlenség és pártatlanság  
*Jogalkotási kezdeményezések, hazai esetjog,  
a magyar hatóságok gyakorlata*

Az Alkotmánybíróság jogszabály nemzetközi szerződésbe ütközésének, valamint alkotmányellenességének utólagos vizsgálatára és megsemmisítésére, illetve mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenesség megállapítására irányuló indítványok és egy alkotmányjogi panasz alapján a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvénynek (a továbbiakban Be.) a fellebbezés tanácsülésen történő elbírálásával kapcsolatos több rendelkezésről megállapította, hogy alkotmányellenes. A Be. 360. §-a szerint „(1) A tanács elnöke az ügy érkezésétől számított harminc napon belüli hatánapra a fellebbezés elbírálására tanácsülést, nyilvános ülést vagy tárgyalást tűz ki. (2) A tanács elnöke a tanácsülésre tartozó ügyben nyilvános ülést, illetőleg tárgyalást tűzhet ki, ha úgy látja, hogy a fellebbezés csak nyilvános ülésen, illetőleg tárgyaláson bírálható el. (3) A másodfokú bíróság a tanácsülésen hozható határozatot nyilvános ülésen, illetőleg tárgyaláson is meghozhatja, ha az ennek alapjául szolgáló okot a nyilvános ülésen, illetőleg a tárgyaláson észleli.”

Az Alkotmánybíróság határozatának indokolásában összefoglalta a jogorvoslathoz való joggal kapcsolatos korábbi esetjogát, az Európai Emberi Jogi Bíróság gyakorlatát, a történeti háttérrel és a jogorvoslati rendszer fejlődését, valamint a hatályos szabályozást. Az Alkotmánybíróság több határozatában foglalkozott korábban a jogorvoslathoz való joggal. E határozatában is kiemelte: „a perorvoslat az a jogi eszköz, amelynek segítségével a vád és a védelem az elsőfokú bíróság határozatát és eljárását kifogásolhatja úgy, hogy a magasabb bírói fórum annak felülvizsgálatára és az arról való döntésre kötelezett. Sem a jogorvoslathoz való jog alkotmányos tartalma, sem a jogorvoslati jogosultságnak a Be. 7. §-ában rögzített garanciális eljárási alapelve nem biztosít alanyi jogot arra, hogy a büntető felelősségre vonás alapjául szolgáló tényállás-megállapítást minden esetben az elsőfokú bíróság végezze, illetve hogy tényállási hiba esetén a másodfokú bíróság korrigáló döntése ellen újabb jogorvoslati lehetőség nyíljon, avagy ténykérdésekben a másodfokú bíróság csupán korlátozott reformatórius jogkörrel vagy azzal sem rendelkezék.” A részletes garanciák biztosítása sem feltétlenül eredményez anyagi igazságosságot.

A Be. hatályos szabályozása széles körű revíziós jogkört biztosít a másodfokú bíróságnak. A fellebbezés elbírálásának kereteit a törvény egyfelől a bíróság eljárásának új formáihoz – tárgyalás, nyilvános ülés, tanácsülés –, másfelől pedig a másodfokú döntés típusához köti. A határozat formája és az eljárás nincs összekötve: a másodfokú bíróság megváltoztathatja az elsőfokú döntést tanácsülésen is, és így a döntést nem nyilvánosan hirdeti ki, a feleket előzetesen nem értesíti és jegyzőkönyvet sem vezet. Ez a hiányos, eltérő értelmezésre lehetőséget adó szabályozás – az Alkotmánybíróság szerint – közvetlenül sérti az alkotmány 2. § (1) bekezdéséből fakadó jogbiztonság követelményét, és kiszámíthatatlan hatást gyakorol a jogorvoslathoz való jog tartalmi érvényesülésére.

Az alkotmány 46. § (1) bekezdése rögzíti a társasbíráskodás elvét. A társasbíráskodás és a bírói függetlenség szoros összefüggésben lévő alkotmányos követelmények. A tanács valamennyi tagja meggyőződésének megfelelően hoz egyénileg döntést, a tanács jogerős döntéséhez két bíró egyetértése szükséges. A társasbíráskodás elve azonban feltételezi, hogy az egyes bírák a döntésnek keretet adó eljárási kérdések megítélésére is egyenrangú befolyást gyakorolnak. A Be. 360. § (1) bekezdése az alkalmazandó eljárás feletti döntést kizárólag a tanács elnökének döntési jogkörébe utalja.

Az Alkotmánybíróság működésének kezdete óta különbséget tett a bírói függetlenség külső és belső aspektusa között. A bírónak mindenkitől, még más bíraktól is, függetlennek kell lennie, és függetlenségét garanciákkal kell biztosítani. A Be. hatályos szabálya azonban egyfajta szervezeten belüli hatáskörelvonást tartalmaz. Az eljárási forma megválasztása ugyanis mintegy előkérdése annak, hogy az elsőfokú felülvizsgálata során a tételes jog mely további rendelkezései kerülhetnek alkalmazásra. Az eljárási kérdésekben diszkrecionális döntésre jogosító tanácselnöki státusz így végső soron lehetőséget teremt tartalmi kérdésekben a döntés jogának a tanács tagjaitól történő elvonására.

A tisztességes eljárás alapvető eleme a nyilvánosság. A büntetőeljárásban részt vevők alkotmányos jogait – így a nyilvános tárgyaláshoz és a védelemhez való jogot, valamint a fegyverek egyenlőségének elvét – korlátozza, hogy amikor a másodfokú bíróság tanácselnöke a tanácsülési elbírálást tartja indokoltnak, a felek erről a fellebbezés időtartama alatt nem értesülnek. A tanácsülésen nem készül jegyzőkönyv: a bíróság összetétele például csak a határozat aláírásaiból, utólag állapítható meg. A felek nem emelhetnek kifogást az egyes bírák elfoglaltsága ellen, ami ellentétes az Alkotmánybíróság korábbi álláspontjával, mely szerint minden olyan helyzetet kerülni kell, amely alapot adhat a bíró pártatlanságának megkérdőjelezésére.

A védelemhez való joggal kapcsolatban az Alkotmánybíróság arra a következtetésre jutott, hogy ez a jog a büntetőeljárás egészében érvényesülő alapelv, amely számos részletszabályban ölt testet. A vádlottnak joga van a vele szembeni vádat megismerni, arról álláspontját kifejteni, a hatóságok tevékenységével kapcsolatos indítványait előterjeszteni és védő segítségét igénybe venni. A védelemhez való jog nem abszolút: korlátozhatóságát az Alkotmánybíróság a szükségesség-arányosság követelményeinek megfelelően vizsgálja. Szükségtelen korlátozást jelent azonban az, hogy a bíróság a tanácsülés megtartásáról sem a vádlottat, sem a védőt nem tájékoztatja.

A tanácsülésen meghozott határozat problémákat vet fel a jogerő szempontjából is, mivel a bírósági határozatok általában nyilvános kihirdetésükkel egy időben válnak jogerőssé. A tanácsülésen meghozott határozat esetében a kihirdetés fogalmilag kizárt, ezért a hatályos szabályozás sérti a jogbiztonság követelményét. Mivel a Be. nem biztosítja a megfelelő eljárási garanciákat, az Alkotmánybíróság alkotmányellenes mulasztást állapított meg, és kötelezte az Országgyűlést, hogy 2005. október 31-ig tegyen eleget ezzel kapcsolatos jogalkotási kötelezettségének.<sup>16</sup>

A bírósági eljárások indokolatlan elhúzódása  
*Nemzetközi gyakorlat. Nemzetközi szervezetek  
elmarasztalásai*

2005. november 22-ig az Európai Emberi Jogi Bíróság tizenegy esetben marasztalta el Magyarországot az egyezmény 6. cikk (1) bekezdésének megsértése miatt.

*Jogalkotási kezdeményezések, hazai esetjog,  
a magyar hatóságok gyakorlata*

1. Az Alkotmánybíróságnak a választási eljárásban alkalmazott jogorvoslati határidőkkel kapcsolatban hozott 23/2005. (VI. 17.) határozata összefoglalóját lásd a Fundamentum 2005/3. számában.

2. A jogegységi határozatok felülvizsgálatáról szóló 42/2005. (XI. 14.) AB határozat összefoglalóját lásd a Fundamentum 2005/4. számában, a döntéssel kapcsolatos kommentárokat pedig ebben a számban.

48. CIKK: AZ ÁRTATLANSÁG  
VÉLELMÉ

*Jogalkotási kezdeményezések, hazai esetjog,  
a magyar hatóságok gyakorlata*

A büntetőeljárásban kérelmezett másolatok illetékmentességével foglalkozó 17/2005. (IV. 28.) AB határozat összefoglalóját lásd a Fundamentum 2005/2. számában.

1. A testület éves összefoglaló jelentéseit és a tevékenységével kapcsolatos egyéb információkat lásd [http://europa.eu.int/comm/justice\\_home/cfr\\_cdf/index\\_en.htm](http://europa.eu.int/comm/justice_home/cfr_cdf/index_en.htm).
2. <http://www.helsinki.hu/docs/Szekesfehervar%20jelent%202005%20junius.PDF>; <http://www.helsinki.hu/docs/Nagyfa%20jelent%202005%20aprilis.PDF>; <http://www.helsinki.hu/docs/Magyar%20Helsinki%20Bizotts%20E1g%20jelent%20E9se%20a%20V%20E1c%20Fegyh%20E1z%20E9s%20B%20F6rt%20F6nr%20F5l.PDF>; <http://www.helsinki.hu/docs/Magyar%20Helsinki%20Bizotts%20E1g%20jelent%20E9se%20a%20kaposv%20E1ri%20BV-int%20E9zet%20F5l.PDF>; <http://www.helsinki.hu/docs/Magyar%20Helsinki%20Bizotts%20E1g%20jelent%20E9se%20a%20T%20F6k%20F6li%20Fiatalkor%20F6ak%20Bv.%20Int%20E9zet%20E9r%20F5l%202004november.PDF>; <http://www.bvop.hu/download/chart5.doc/chart5.doc>.
3. <http://www.helsinki.hu/docs/Szekesfehervar%20jelent%202005%20junius.PDF>.
4. §§ 121–122 of the Report to the Hungarian Government on the visit to Hungary carried out by CPT in 1999. <http://www.cpt.coe.int/reports/inf2001-02en.pdf>; and CPT/Inf (2004) 18, point 47.
5. A TASZ 2004. október 12-i sajtóközleménye, <http://www.tasz.hu/dl.php?type=mm&goto=194>.
6. A további részleteket lásd a 4. cikk tárgyalásánál.
7. A Magyar Helsinki Bizottság véleménye a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló törvény tervezetről, 2005. május 30.; [http://www.helsinki.hu/docs/MHB%20velemen%20BVTV%202\\_%20tervezet%20200505.pdf](http://www.helsinki.hu/docs/MHB%20velemen%20BVTV%202_%20tervezet%20200505.pdf).
8. A Magyar Helsinki Bizottság véleménye a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló törvény tervezetről. 2005. május 30.; [http://www.helsinki.hu/docs/MHB%20velemen%20BVTV%202\\_%20tervezet%2020050505.pdf](http://www.helsinki.hu/docs/MHB%20velemen%20BVTV%202_%20tervezet%2020050505.pdf).
9. <http://www.om.hu/main.php?folderID=4&articleID=6555&ctag=articlelist&iid=1>.
10. <http://uj.katolikus.hu/nyomtat.php?h=463.11>. <http://tasz.mool.hu/download/AB%20ind%20EDtv%20E1ny%20%202004%20okt%20%20c%20EDmek%20n%20E9lk%20FC1.pdf?id=13386&time=1132058658&cop=cont>.
12. <http://hvg.hu/itthon/20041201veresbecsulet.aspx>; <http://hvg.hu/itthon/20051027veresbecsulet.aspx>.
13. Forrás: <http://www.errc.org/cikk.php?cikk=2355>.
14. A jelentés elérhető a következő honlapon: [http://www.soros.org/initiatives/women/articles\\_publications/publications/equal\\_20050502/hungary.pdf](http://www.soros.org/initiatives/women/articles_publications/publications/equal_20050502/hungary.pdf).
15. A bizottság megállapításainak teljes angol nyelvű szövegét lásd: [http://www.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/crc/CRC\\_C\\_HUN\\_CO\\_2.pdf](http://www.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/crc/CRC_C_HUN_CO_2.pdf).
16. Az Országgyűlés ez idáig még nem teljesítette ezt a kötelezettségét.